מתוך הקדמת המחבר: ועיניכם תראינה בנים בני בנים כשת"ל. זתים סביב לשלחנם, תכמים ונבונים, ובתים מלאים כל טוב, גם עושר גם כבוד לא יסופו מזרעכם

גליון

זרע שמשון המבואר

פרשת וישלח

אותיות א - ו

דרוש מתוך הספר המסוגל 'זרע שמשון' שחברו הגאון המקובל
האלוקי חסידא קדישא רבנו **שמשון חיים** ב"ר
נחמן מיכאל נחמני זלה"ה
מח"ס 'זרע שמשון' ו'תולדות שמשון'
שחי לפני כ-300 שנה בתקופת ה'אור החיים' ומקום קברו לא נודע
והבטיח שהלומד בחידושיו וספריו יזכה לישועות בבני חיי ומזוני
נלב"ע ו' אלול תקל"ט

דרוש מנוקד ומבואר בתוספת ציונים והארות
יו"ל על ידי מוסדות זרע שמשון
שע"י האיגוד העולמי להפצת תורת זרע שמשון

הוצאת והפצת קונטרס
'זרע שמשון המבואר'
נתרם
לזכות והצלחת

דניאל אורי
בן רג'ינה מלכה

שיראה הצלחה וברכה
בלי גבול ובלי מדה בעסקיו
בכל העולם
ויתקיים בו הפסוק
"ופרצת ימה וקדמה
צפונה ונגבה"

לשותפות של ברכה בכל עת
מוקד זרע שמשון
ארץ ישראל 02-80-80-500
ארה"ב 347-496-5657

יו"ל ע"י האיגוד העולמי
להפצת תורת
"זרע שמשון"

לקבלת הגליון נא לשלוח למייל:
zera277@gmail.com

ארה"ב

הרב מנחם בנימין פאשקעס
ZERA SHIMSHON
C/O B PASKESZ 1645 48 ST
BROOKLYN NY 11204
347-496-5657
mbpaskesz@gmail.com

ארה"ק

הרב ישראל זילברברג
05271-66450

ניתן לשלוח תרומות והנצחות
לזכות ולע"נ ולקחת חלק בהוצאות
והפצת הגליונות והספרים.

ניתן להפקיד בבנק מרכנתיל (17) סניף 635
מספר חשבון 71713028 ע"ש זרע שמשון,
כמו כן ניתן לתרום בכרטיס אשראי

זכות הצדיק ודברי תורתו הקדושים יגן מכל
צרה וצוקה, ויושפע על הלומדים ועל המסייעים
בני חיי ומזוני וכל טוב סלה
כהבטחתו
בהקדמת ספריו.

הודעה ובקשה!

השתדלנו להעמיק בדברי רבנו ולבארם כראוי עד היכן שמשגת ידינו, אולם דברי רבנו עמוקים מני ים ואין בכוונתנו כלל להתגדר ולומר שהשגנו את עומק דבריו ורעיוניו, ובודאי לא לקבוע במה שנכתב שזה הפירוש המוחלט בדבריו, ולכן אנו פונים אל כל הלומדים הי"ו, שבאם תמצאו דברים שאינם בראוי ואינם עולים בקנה אחד עם דברי חז"ל או רבותינו הקדמונים, בודאי לא על רבינו הקדוש זי"ע יהיה תלונתכם כי אם עלינו, ובקשתנו שטוחה למי מהלומדים אשר יבין וימצא פירושים ודרכים יותר ראויים בהבנת דברי רבינו, אנא ממנו שימציאם לידינו בכדי שנוכל לתקנם ולשלבם במהדורות הבאות, ובזה יהיה חלקו עמנו בזיכוי הרבים.

כמו כן נשמח לקבל הערות והארות לשיפורים מכל סוג שהוא לתועלת הלומדים,
וכן באם תמצאו טעות ושגיאה מכל סוג שהוא, אנא תיידעו אותנו על כך ותבואו על הברכה.

פָּרָשַׁת וַיִּשְׁלַח

א

הָגָר שִׁפְחַת שָׂרַי נִזְדַּמְּנוּ לָהּ וְכוּ' זֶה שֶׁהוּא אוֹהֲבוֹ עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, אֱלִיעֶזֶר וְכוּ' יוֹסֵף וְכוּ'

מִדְרָשׁ רַבָּה (ב״ר עה, ד), ׳וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים׳ (בראשית לב, ד), אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא, הָגָר שִׁפְחַת שָׂרָה נִזְדַּמְּנוּ לָהּ חֲמִשָּׁה אֲמַר רַבִּי יוֹסֵי, יוֹסֵף קְטַנְּתָן שֶׁל שְׁבָטִים מַלְאָכִים, זֶה שֶׁהוּא אוֹהֲבוֹ שֶׁל בַּיִת, הָיָה וְנִזְדַּמְּנוּ לוֹ שְׁלוֹשָׁה מַלְאָכִים, זֶה עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. אֱלִיעֶזֶר עַבְדּוֹ שֶׁל בַּיִת נִזְדַּמְּנוּ לוֹ כַּמָּה מַלְאָכִים, זֶה אֲהוּבוֹ שֶׁל בַּיִת, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

א

יעקב שלח מלאכים אל עשו להחזירו בתשובה, ולהזהירו שלא יוכל לנצחו

דקדוקים בהוכחות המדרש שנזדמנו ליעקב מלאכים

כתוב **בְּמִדְרָשׁ רַבָּה** (ב״ר עה, ד)[א], על הפסוק (בראשית לב, ד)[ב] ׳וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב **מַלְאָכִים**׳, **אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר**[ג] **חֲנִינָא**, מלאכים ממש שלח, ולא שלוחים בשר ודם[ד]. ויש ללמוד כן בקל וחומר, שאם **הָגָר שִׁפְחַת שָׂרָה** אשת אברהם, **נִזְדַּמְּנוּ לָהּ חֲמִשָּׁה מַלְאָכִים** זה אחר זה, לדבר עמה כשברחה מפני שרה[ה], אם כן, **זֶה** - יעקב אבינו **שֶׁהוּא אוֹהֲבוֹ**[ו] **שֶׁל בַּיִת** - אהובו של בית אברהם, **עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** - שראוי שישתלחו לו מלאכים ממש. ועוד יש ללמוד דבר זה בקל וחומר מֶאֱלִיעֶזֶר, שהיה רק **עַבְדּוֹ שֶׁל בַּיִת** - ביתו של אברהם, ומכל מקום, כשהלך בשליחותו של אברהם להביא את רבקה ליצחק לאשה, **נִזְדַּמְּנוּ לוֹ כַּמָּה מַלְאָכִים**[ז] לסייעו, מכל שכן שזֶה - יעקב אבינו, שהיה **אֲהוּבוֹ שֶׁל בַּיִת, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה** שיזדמנו לו מלאכים ממש.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, יש ללמוד דבר זה בקל וחומר מיוֹסֵף הצדיק, **שְׁקַטְנָּן שֶׁל** י״ב **הַשְּׁבָטִים** - הצעיר שבכולם **הָיָה**, שהרי נולד אחר לידת כל השבטים חוץ מבנימין, **וְמכל מקום נִזְדַּמְּנוּ לוֹ שְׁלוֹשָׁה מַלְאָכִים**, כשהלך

ציונים ומקורות

א. לשון המדרש, ׳מלאכים׳ אלו שלוחי בשר ודם. רבנן אמרי, מלאכים ממש. אמר רבי חמא בר חנינא, הגר שפחת שרה הייתה ונזדמנו לה ה׳ מלאכים, זה שהוא אוהבו של בית על אחת כמה וכמה, ומה אם אליעזר שהוא עבדו של בית נזדווגו לו כמה מלאכים, זה שהוא אוהבו של בית על אחת כמה וכמה. אמר רבי יוסי, יוסף קטנן של שבטים היה וניזדווגו לו ג׳ מלאכים, הדא הוא דכתיב (בראשית לז, טו-יז) ׳וימצאהו איש׳ ׳וישאלהו האיש׳ ׳ויאמר האיש נסעו׳ וגו׳, זה שהוא אביהם על אחת כמה וכמה. **ב.** לשון הפסוק, ׳וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם׳. **ג.** הגירסא לפנינו במדרש, רבי חמא ברבי חנינא. **ד.** ולאפוקי מהסובר במדרש שהיו שלוחי בשר ודם. וכך פירש גם בתרגום אונקלס, מלאכים - איזגדין. **ה.** והיינו כדעת רבי יוסי ברבי חנינא (ב״ר מה, ז), שחמשה מלאכים נשתלחו להגר. ופירש **בעין יוסף** (שם), שנלמד כן ממה שבענין זה (בראשית טז, ח-יא) נאמר ד׳ פעמים לשון אמירה, שעל כל אמירה נשתלח לה מלאך אחר. וממה שנאמר מקודם לכן (שם פסוק ז) ׳וימצאה מלאך ה׳׳, נלמד שנשתלח לה מלאך חמישי. **ו.** אולי צ״ל ׳אֲהוּבוֹ׳, כמו שהוא בהמשך דברי רבינו. אך גם במדרש לפנינו יש נוסחאות שגורסים ׳אוהבו׳. **ז.** במדרש (ב״ר נט, י) איתא, בשעה שאמר אברהם

שֶׁהוּא אֲבִיהֶן שֶׁל כֻּלָּן, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, עכ"ל.

יֵשׁ לְדַקְדֵּק, מַה צָּרֵךְ לַקַּל וָחֹמֶר, אִם בְּפֵרוּשׁ נֶאֱמַר (שם פסוק ב-ג) 'וַיִּפְגְּעוּ בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים', 'וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם' וְכוּ'. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּאִיתָא הָתָם בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (ב"ר עה, יז), שִׁשִּׁים רִבּוֹא מַלְאָכִים הָיוּ חָלִים וּמְרַקְּדִים לִפְנֵי יַעֲקֹב בְּכִנְסָתוֹ לָאָרֶץ, הָדָא הוּא דִּכְתִיב (שם פסוק ג) 'וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה', וְאֵין מַחֲנֶה פָּחוֹת מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא,

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

בשליחות אביו לבקר את אָחָיו בשכם, שהרי בענין זה כתוב בתורה שלוש פעמים 'איש' (בראשית לז, טו-יז)[ח] 'וימצאהו איש', 'וישאלהו האיש', 'ויאמר האיש נסעו' וגו', וזה מלמד שנזדמנו לו שלשה מלאכים[ט], ואם כן, זֶה - יעקב אבינו, שֶׁהוּא אֲבִיהֶן שֶׁל כֻּלָּן - של כל י"ב השבטים, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, שנזדמנו לו מלאכים ממש, עכ"ל.

יֵשׁ לְדַקְדֵּק על דברי המדרש, מַה צָּרֵךְ יש לַקַּל וָחֹמֶר ללמדנו שנזדמנו ליעקב אבינו מלאכים ממש לשלחם לעשו, אִם בְּפֵרוּשׁ נֶאֱמַר בתורה שנשתלחו אליו מלאכים ממש ללוותו', ככתוב (בראשית לב, ב-ג) 'וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים, וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם'. ומסמיכות הפסוקים יש ללמוד לכאורה, שהמלאכים ששלח יעקב לעשו, היו מאותם מלאכים[א].

יעקב הוצרך שיזדמנו לו מלאכים חדשים לשלחם לעשו

וְיֵשׁ לוֹמַר, בהקדם מה דְּאִיתָא הָתָם בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (ב"ר עה, יז)[ב], שִׁשִּׁים רִבּוֹא - שש מאות אלף מַלְאָכִים, הָיוּ חָלִים [-לשון ריקוד[ג]], וּמְרַקְּדִים לִפְנֵי יַעֲקֹב - לכבודו, בְּכִנְסָתוֹ לָאָרֶץ - כשחזר לארץ ישראל מבית לבן, הָדָא הוּא דִּכְתִיב 'וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה', וְאֵין 'מַחֲנֶה

ציונים ומקורות

אבינו 'הוא ישלח מלאכו לפניך' (בראשית כד, ז), זימן לו הקדוש ברוך הוא שני מלאכים, אחד להוציא את רבקה, ואחד ללוות את אליעזר, ע"כ. אמנם, מדברי המדרש כאן שנקט 'כמה' מלאכים, משמע שהיו יותר משניים. וכך מבואר גם מהמשך דברי רבינו. וכבר עמד על כך בפירוש **מהרי"ו** על המדרש כאן. וכן דקדק **ביפה תואר השלם**, על לשון המדרש 'כמה' מלאכים, מלשון המדרש לעיל שהיו רק שני מלאכים. אמנם ציין לדברי המדרש במקום אחר (ב"ר ס, יב; ילקוט שמעוני חיי שרה רמז קט), שהניחו סם המות באוכל שלפני אליעזר, ובא מלאך והפכו והניח האוכל עם הסם לפני בתואל, ואכלו מת. ומשמע שהיה זה מלאך שלישי. ובפסיקתא זוטרתא (בראשית כד, לג) כתב, שהמלאך גבריאל החליף הסם והניחו לפני בתואל. **ח.** לשון הפסוקים, 'וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ וְהִנֵּה תֹעֶה בַּשָּׂדֶה וַיִּשְׁאָלֵהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מָה תְּבַקֵּשׁ, וַיֹּאמֶר אֶת אַחַי אָנֹכִי מְבַקֵּשׁ הַגִּידָה נָּא לִי אֵיפֹה הֵם רֹעִים, וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נָסְעוּ מִזֶּה כִּי שָׁמַעְתִּי אֹמְרִים נֵלְכָה דֹתָיְנָה וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחַר אֶחָיו וַיִּמְצָאֵם בְּדֹתָן'. **ט.** כמפורש בלשון המדרש. **י.** על פי מדרש תנחומא (בפרשתינו סימן ג), ופירוש רש"י (בראשית לב, ג). **יא.** ראה **יפה תואר השלם**, שביאר שאכן עיקר הראיה שהיו מלאכים ממש, הוא ממה שהתורה הסמיכה פרשה זו, למה שכתוב לעיל שמלאכי אלוקים פגעו ביעקב. והמדרש מוסיף לבאר שאין לתמוה על מה שנשתלחו מלאכים לעשות שליחותו של בשר ודם. אך מדברי רבינו נראה, שביאר את דברי המדרש כפשטם, שההוכחה שהיו מלאכים ממש, היא מאליעזר והגר ויוסף הצדיק. ועל כך מקשה רבינו, למה לא הוכיח המדרש כן מהסמיכות להכתוב דלעיל. **יב.** לשון המדרש, רבי ברכיה בשם רבי לוי אמר, ששים רבוא מלאכים היו חלין ומרקדים לפני יעקב אבינו בצאתו מבית לבן. ורבנן אמרי, מאה ועשרים רבוא, הדא הוא דכתיב 'ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלקים זה' הרי ששים רבוא, 'ויקרא שם המקום ההוא מחנים', הרי מאה ועשרים רבוא. אולם בילקוט שמעוני (בראשית רמז קל) איתא גירסא הדומה לגירסא שהביא רבינו וז"ל, 'ויעקב הלך לדרכו', כמה מלאכים היו מלוין ליעקב, ששים רבוא, הדא הוא דכתיב 'ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלוקים זה', ואין שכינה שורה על פחות מששים רבוא. **יג.** מלשון הפסוק (תהלים

עכ"ל. וּלְפִי זֶה, לֹא הָיָה יָכוֹל יַעֲקֹב לְקַח מֵאֵלּוּ וְלִשְׁלֹחַ שְׁלוּחִים לְעֵשָׂו, שֶׁאֵינוֹ מִן הָרָאוּי לְפֹגֵם בְּמַחֲנֵה שְׁכִינָה, שֶׁאֵינָהּ שׁוֹרָה עַל פָּחוֹת מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא (ילקוט שמעוני בראשית רמז קל). וּמִשּׁוּם הָכִי, הֶצְרַךְ לְלַמֵּד מִקַּל וָחֹמֶר, שֶׁבָּאוּ לוֹ מַלְאָכִים אֲחֵרִים לְשַׁמְּשׁוֹ.

אֶלָּא דְּאַמַּאי פְּלִיגִי רַבִּי יוֹסֵי עִם רַבִּי חָמָא. וְעוֹד, לָמָּה לִשְׁפְּחָה וְעֶבֶד נִזְדַּמְּנוּ לָהֶם מַלְאָכִים יוֹתֵר מִיּוֹסֵף, שֶׁהָיָה כָּל כָּךְ חָשׁוּב וְצַדִּיק. וְעוֹד קָשֶׁה, לָמָּה רַבִּי חָמָא מֵבִיא שְׁתֵּי רְאָיוֹת מֵהָגָר וּמֵאֱלִיעֶזֶר, הֲלֹא בְּחַד מִינַּיְיהוּ סַגִּי.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

אלוקים[ד], **פָּחוֹת מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא**, לפי שאין השכינה שורה על פחות מששים רבוא מלאכים, **עכ"ל**.

וּלְפִי זֶה, לֹא הָיָה יָכוֹל יַעֲקֹב לְקַח מֵאֵלּוּ המלאכים, **וְלִשְׁלֹחַ שְׁלוּחִים לְעֵשָׂו**, לפי **שֶׁאֵינוֹ מִן הָרָאוּי לְפֹגֵם בְּמַחֲנֵה שְׁכִינָה, שֶׁאֵינָהּ שׁוֹרָה עַל פָּחוֹת מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא**, ואם היה שולח מהם, היה המחנה מתמעט מששים רבוא, ושוב לא היתה השכינה שורה שם. ולכך מוכרח שאין ללמוד מסמיכות הפסוקים, ששלח יעקב מלאכים מהמחנה שהוזכר בפרשה הקודמת[טו]. **וּמִשּׁוּם הָכִי** - ועל כן **הֶצְרַךְ** המדרש שהובא בתחילת דברינו, **לְלַמֵּד מִקַּל וָחֹמֶר, שֶׁבָּאוּ לוֹ** ליעקב **מַלְאָכִים אֲחֵרִים**, כדי **לְשַׁמְּשׁוֹ** - ללכת בשליחותו אל עשו[טז].

דקדוקים בדברי המדרש שבפרשתינו

אֶלָּא דְּאַמַּאי פְּלִיגִי - עדיין קָשֶׁה על המדרש הנ"ל, **בְּמַאי פְּלִיגִי** - במה נחלקו **רַבִּי יוֹסֵי** שדרש קל וחומר דווקא מיוסף הצדיק, **עִם רַבִּי חָמָא** שדרש הקל וחומר מהגר שפחת שרי ומאליעזר עבד אברהם, ולא מיוסף הצדיק. **וְעוֹד** יש להקשות, **לָמָּה לִשְׁפְּחָה וְעֶבֶד** - הגר ואליעזר, **נִזְדַּמְּנוּ לָהֶם מַלְאָכִים יוֹתֵר** מִמספר המלאכים שנזדמנו **לְיוֹסֵף שֶׁהָיָה כָּל כָּךְ חָשׁוּב וְצַדִּיק**[יז]. **וְעוֹד קָשֶׁה, לָמָּה רַבִּי חָמָא מֵבִיא שְׁתֵּי רְאָיוֹת לדבריו**, ראיה אחת **מֵהָגָר**, וראיה שניה **מֵאֱלִיעֶזֶר, הֲלֹא בְּחַד מִינַּיְיהוּ סַגִּי** - די בראיה אחת מהן.

ציונים ומקורות

קמט, ג) 'יְהַלְלוּ שְׁמוֹ בְּמָחוֹל'. **יד.** היינו שמתיבת 'אלוקים' נדרש שעל מחנה זה שרתה שכינה, מפני שהיו בו ששים ריבוא. **טו.** בתנחומא (סוף סימן ב) כתוב שיעקב שלח לעשו 'מחנות של מלאכים' מאלו שליווהו. וכן משמע בבראשית רבה (עה, י) [וביאר **הרא"ם** (בראשית לב, ד) שלמדו כן מתיבת 'לפניו', מאותן הכתובים לפני השליחות הזאת, שהן המלאכים. וראה עוד, **גור אריה** (שם)]. ובמדרש אגדה (שם) דרשו 'וישלח יעקב מלאכים', מה כתיב למעלה (פסוק ג), 'ויאמר יעקב כאשר ראם מחנה אלהים זה', כמה הם מחנה אלהים, שני אלפים רבוא של מלאכי השרת, שנאמר (תהלים סח, יח) 'רכב אלהים רבותים אלפי שנאן', ואותן מלאכים נדמו כולם לחיילות של מלך, מהם לובשי ברזל, ומהם רוכבי סוסים וכו'. ולהמבואר במדרשים הללו, אפשר שכיון ששלח את כל המחנה, אם כן לא נתבטלה השראת השכינה, ולא הוצרך לשלוח מלאכים אחרים. אמנם רבנו ביאר לפי פשט משמעות המדרש שהובא בתחילת הדרוש, שנראה שלא היו אלו אותם המלאכים. **טז.** לכאורה עדיין יש להקשות, למה לא הוכיח המדרש ששלוחי יעקב לעשו היו מלאכים ממש, ממה שמצינו שנשתלחו לו מלאכים לשמשו, ככתוב בפסוקים הקודמים, ומוכח שבאים אליו מלאכים ממש, ומדוע הוצרכו להוכיח זאת מהגר וכו'. ויש לבאר, שאף שמצינו שנשתלחו לו מלאכים, אין זה מוכרח שאימתי שיזדקק למלאכים הם יבואו לשמשו, שאפשר שאף הוא זכה רק פעם אחת למלאכים שישמשו אותו. אולם ממה שמצינו שאף להגר ואליעזר ויוסף נשתלחו מלאכים לשמשם כשהוצרכו להם, כל שכן שגם ליעקב ישתלחו מלאכים כשיצטרך להם. ואולי יש לומר עוד, שכאן הוצרכו מלאכים 'לשמשו', דהיינו ללכת בשליחותו אל עשו. וזה אין ללמוד ממה שבאו מלאכים רק ללוותו ולכבדו. ועל כן הוצרך המדרש ללמוד דבר זה מהגר, ששם באו המלאכים 'לשמשה', דהיינו לפייסה ולהדריכה שתשוב לביתו של אברהם. וכן מאליעזר, שבאו עמו מלאכים 'לשמשו' כדי להפוך את דעת בתואל ומשפחתו שיועילו לשלוח את רבקה [כמו שרבינו מבאר להלן]. וכן אצל יוסף באו מלאכים 'לשמשו', דהיינו ליעצו שלא ללכת אחר אחיו, כמבואר גם כן בהמשך. **יז.** והיינו

וַיֹּשׁ לוֹמַר, שֶׁלְּהָגָר אִיצְטְרִיכוּ חֲמִשָּׁה, לָהּ ה׳ בִּשְׁמָהּ, שֶׁנִּקְרֵאת שָׂרַי, מִפְּנֵי שֶׁהוֹאִיל שֶׁהָגָר כְּשֶׁרָאֲתָה שֶׁנִּתְעַבְּרָה, הָיְתָה מְבַזָּה לְשָׂרָה שֶׁאֵינָהּ זוֹכָה לְהֵרָיוֹן, וְכֵיוָן שֶׁשִּׁשְׁתַּנָּה שְׁמָהּ, אַף הִיא תִּהְיֶה רְאוּיָה לְהֵרָיוֹן, וּכְדֵי שֶׁלֹּא תָּשׁוּב עוֹד לְבַזּוֹת אֶת שָׂרָה.

וּמֵעַתָּה, רַבִּי חָמָא מֵבִיא רְאָיָה מֵהָגָר שֶׁנִּשְׁתַּלְּחוּ לָהּ מַלְאָכִים, כְּדֵי לְהָפִים דַּעְתָּהּ שֶׁהָיָה נִרְאֶה לָהּ לִהְיוֹת עֲלוּבָה מִשָּׁרָה, כִּדְאָמְרִינַן בַּמִּדְרָשׁ (ב״ר ס,

לָהּ ה׳ בִּשְׁמָהּ, שֶׁנִּקְרֵאת שָׂרַי, וְלִכְשֶׁשִּׁשְׁתַּנָּה שְׁמָהּ, אַף הִיא תִּהְיֶה רְאוּיָה לְהֵרָיוֹן, וּכְדֵי שֶׁלֹּא תָּשׁוּב עוֹד לְבַזּוֹת אֶת שָׂרָה.

מִפְּנֵי שֶׁהוֹאִיל שֶׁהָגָר כְּשֶׁרָאֲתָה שֶׁנִּתְעַבְּרָה, הָיְתָה מְבַזָּה לְשָׂרָה שֶׁאֵינָהּ זוֹכָה לְהֵרָיוֹן, וּכְמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ״י שָׁם (פסוק ד). לָכֵן בָּאוּ לָהּ חֲמִשָּׁה מַלְאָכִים, לְרָמֹז שֶׁשָּׂרָה אֵינָהּ רְאוּיָה לְהֵרָיוֹן הוּא מִשּׁוּם שֶׁאֵין עֲלוּבָה מִשָּׂרָה, כִּדְאָמְרִינַן בַּמִּדְרָשׁ (ב״ר ס,

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

ה׳ מלאכים רמזו ששרה תזכה לבן על ידי הוספת ׳ה׳ בשמה

וַיֹּשׁ לוֹמַר, שֶׁלְּהָגָר אִיצְטְרִיכוּ - הוצרכו לבוא חֲמִשָּׁה מלאכים, מִפְּנֵי שֶׁהוֹאִיל שֶׁהָגָר כְּשֶׁרָאֲתָה שֶׁנִּתְעַבְּרָה מאברהם, הָיְתָה מְבַזָּה לְשָׂרָה מפני שֶׁאֵינָהּ זוֹכָה לְהֵרָיוֹן ולהוליד בן, כמו שהיא זכתה, כְּדִכְתִיב (בראשית טז, ה)[ח] **׳וַתֵּרֶא כִּי הָרָתָה וָאֵקַל בְּעֵינֶיהָ׳, וּכְמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ״י שָׁם** (פסוק ד)[ט], שהיתה סבורה ששרה אינה צדקת בפנימיותה כפי שהיא מראה את עצמה. **לָכֵן בָּאוּ לָהּ חֲמִשָּׁה מַלְאָכִים, לְרָמֹז שֶׁמַּה שֶּׁשָּׂרָה אֵינָהּ רְאוּיָה לְהֵרָיוֹן,** אין זה משום שאינה צדקת, אלא הטעם **הוּא מִשּׁוּם שֶׁאֵין**

הלימוד מהגר שהמלאכים מפיסים אפילו להחוטא נגד חבירו

וּמֵעַתָּה, רַבִּי חָמָא ברבי חנינא, **מֵבִיא רְאָיָה שהזדמנו ליעקב מלאכים לשלחם לעשו, מֵהָגָר, שֶׁנִּשְׁתַּלְּחוּ לָהּ מַלְאָכִים כְּדֵי לְהָפִים** - לפייס את **דַּעְתָּהּ**[כא], **שֶׁהָיָה נִרְאֶה לָהּ לִהְיוֹת עֲלוּבָה מִשָּׂרָה, שהיתה מענה אותה ומשעבדת בה בקושי, כִּדְאָמְרִינַן בַּמִּדְרָשׁ** (ב״ר ס, יד)[כב], **עַל הַפָּסוּק** (בראשית כד,

לָהּ האות ה׳ **בִּשְׁמָהּ, שֶׁנִּקְרֵאת שָׂרַי, וְלִכְשֶׁשִּׁשְׁתַּנָּה שְׁמָהּ** ותיקרא שרה בה״א, **אַף הִיא תִּהְיֶה רְאוּיָה לְהֵרָיוֹן**[כ]. **ורמזו** לה כן, **כְּדֵי שֶׁכשתחזור** אליה **לֹא תָּשׁוּב עוֹד לְבַזּוֹת אֶת שָׂרָה** ולומר שאינה צדקת.

ציונים ומקורות

שלהגר נזדמנו חמשה מלאכים כדלעיל, ולאליעזר נזדמנו ׳כמה׳ מלאכים, וסובר רבינו שזה על כל פנים יותר משלושה. וראה מה שנתבאר בהערה לעיל בלשון המדרש שנזדמנו לאליעזר ׳כמה׳ מלאכים. **יח.** לשון הפסוק, ׳וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל אַבְרָם חֲמָסִי עָלֶיךָ אָנֹכִי נָתַתִּי שִׁפְחָתִי בְּחֵיקֶךָ וַתֵּרֶא כִּי הָרָתָה וָאֵקַל בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט ה׳ בֵּינִי וּבֵינֶיךָ׳. **יט.** לשון רש״י (על פסוק ד׳ ׳וַיָּבֹא אֶל הָגָר וַתַּהַר וַתֵּרֶא כִּי הָרָתָה וַתֵּקַל גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ׳), אמרה, שרי זו אין סתרה כגלויה, מראה עצמה כאילו היא צדקת ואינה צדקת, שלא זכתה להריון כל השנים הללו, ואני נתעברתי מביאה ראשונה. **כ.** שהאות ה״א מסוגלת לפריה ורביה, וכמבואר במדרש (ב״ר לט, יא) וז״ל, רבי אבהו אמר, ׳הבט נא שמים׳ אין כתיב כאן, אלא ׳השמימה׳, אמר הקדוש ברוך הוא, בה״א בראתי את העולם, הריני מוסיף ה״א על שמך ואת פרה ורבה, ע״כ. וכן כתב בספר **נחלת שבעה** (להרב שמואל ב״ר דוד סגל זצ״ל, שטרות סימן יב) בשם המקובלים [עיין **פרי עץ חיים** (שער חג המצות פ״ז, מגיד ד״ה ועל מצה) **ספר הליקוטים** (סוף פרשת לך לך על הפסוק ׳ויאמר אלוהים אל אברם׳)], שתוספת הה״א לגבי שרה, היה משום שבאות ה״א יש כח התולדה, בסוד ׳**הא** לָכֶם זֶרַע׳ (בראשית מז, כג). **ובזוהר** (פרשת פנחס רטז, ב) אמרו, שאמר הקב״ה לאברהם שעל ידי האות ה׳ שניתוסף בשמו, ׳דאתמר בה ה״א לכם זרע, וזרעתם בה״א, כי ביצחק יקרא לך זרע׳. **כא.** אף שלעיל ביאר רבינו שהחמשה מלאכים רמזו להגר שכשיתוסף לשרה אות ה״א תוליד בן, נראה שהבין רבינו, שבודאי עיקר שליחת המלאכים להגר היתה כדי לפייסה על מה ששרה העליבה אותה והיתה משעבדת בה בקושי, שמחמת כן ברחה (ראה בראשית טז, ו), ולבשר לה שעבור זה תזכה להוליד את ישמעאל ושיצא ממנו עם גדול. **כב.** לשון המדרש, ׳ויצחק בא מבוא׳ (בראשית כד, סב), אתא ממיתא [חזר מההבאה], ולהיכן הלך, ׳באר לחי רואי׳, הלך להביא את הגר, אותה שישבה על הבאר

יד) עַל הַפָּסוּק (בראשית כה, סב) 'בְּאֵר לַחַי רֹאִי', אוֹתָהּ שֶׁיָּשְׁבָה עַל הַבְּאֵר וְאָמְרָה לְחֵי הָעוֹלָמִים, רְאֵה בְּעֶלְבּוֹנִי. אַף עַל פִּי שֶׁגַּם הִיא חָטְאָה נֶגֶד שָׂרָה, כִּדְכְתִיב (שם טז, ה) 'וַתֵּרֶא כִּי הָרָתָה וָאֵקַל בְּעֵינֶיהָ'. זֶה שֶׁהוּא אוֹהֵבוֹ שֶׁל בַּיִת, שֶׁלֹּא חָטָא כְּלָל נֶגֶד עֲשָׂו, שֶׁהֲרֵי הַבְּרָכוֹת לְקָחָם בְּצִוּוּי אִמּוֹ (בראשית כז), וְהַבְּכוֹרָה לְקָחָהּ לְשֵׁם שָׁמַיִם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה רָשָׁע זֶה עוֹמֵד וּמַקְרִיב (ב"ר סג, יג), אֵינוֹ מִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁיִּהְיֶה יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמַּלְאָכִים לְשָׂלְחָם לְעֲשׂוֹת, לְהַנָּצֵל מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא יַעֲלֶבְנוּ עוֹד, וְיִהְיֶה יַעֲקֹב שָׁקֵט בְּדַעְתּוֹ.

וְעוֹד, לֶאֱלִיעֶזֶר נִזְדַּמְּנוּ מַלְאָכִים, כְּדֵי לַהֲפֹךְ דַּעַת לָבָן וּבְתוּאֵל שֶׁיְּסַכְּימוּ עִמּוֹ, וְיִהְיֶה לוֹ נַחַת רוּחַ בָּזֶה לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה לֹא

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

סב)כג 'בְּאֵר לַחַי רֹאִי', שיצחק הלך להביא את הגר שתינשא שנית לאברהם, שהיא אוֹתָהּ אשה שֶׁיָּשְׁבָה עַל הַבְּאֵר, וְאָמְרָה - והתפללה לְחֵי הָעוֹלָמִים, רְאֵה בְּעֶלְבּוֹנִי - ששרה מעליבה אותי ומשעבדת בי בקושי, ונתקבלה תפילתה, וזכתה עבור זה להוליד את ישמעאל, אַף עַל פִּי שֶׁגַּם הִיא חָטְאָה נֶגֶד שָׂרָה, וביזתה אותה, כְּדִכְתִיב 'וַתֵּרֶא כִּי הָרָתָה וָאֵקַל בְּעֵינֶיהָ'כד, מכל מקום נשתלחו אליה המלאכים לפייסה ממה שהיתה עלובה משרה.

והואיל וכן, יש לדרוש מכך בקל וחומר, שזֶּה - יעקב אבינו, שֶׁהוּא אוֹהֵבוֹ שֶׁל בַּיִת, שֶׁלֹּא חָטָא כְּלָל נֶגֶד עֲשָׂו, שֶׁהֲרֵי הַבְּרָכוֹת שלקח יעקב מיצחק, אף שיצחק ביקש לברך את עשו, הרי לא עשה כן מחמת ששנא לעשו ורצה להעליבו, רק לְקָחָם בְּצִוּוּי אִמּוֹ, כמבואר בפרשת תולדות (בראשית כז). וְכמו כן הַבְּכוֹרָה שקנה יעקב מעשו עבור נזיד העדשים (שם כה, לא-לד), הרי לְקָחָהּ ממנו לְשֵׁם שָׁמַיִם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה רָשָׁע זֶה - עשו, עוֹמֵד וּמַקְרִיב קרבנות על גבי המזבח, כמבואר במדרש (ב"ר סג, יג)כה, אבל לעולם נהג עם כל ביתו במדת האהבה, ואם כן, וכי אֵינוֹ מִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁיִּהְיֶה יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמַּלְאָכִים לְשָׂלְחָם לְעֲשׂוֹת כדי לְהַנָּצֵל מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא יַעֲלֶבְנוּ עוֹד, ולא ירדוף אחריו להרגו, וְיִהְיֶה יַעֲקֹב שָׁקֵט בְּדַעְתּוֹ, כפי שנשתלחו המלאכים אל הגר לפייסה ולרמוז לה ששרה צדקת, ושלא תבזה עוד את שרה.

הלימוד מאליעזר שנזדמנו המלאכים
בשביל שעשו יודה על הברכות

וְעוֹד הוסיף רבי חמא ברבי חנינא להביא ראיה נוספת שנזדמנו ליעקב מלאכים ממשכו, ממה שֶׁלֶּאֱלִיעֶזֶר נִזְדַּמְּנוּ מַלְאָכִים, כְּדֵי לַהֲפֹךְ דַּעַת לָבָן וּבְתוּאֵל שֶׁיְּסַכְּימוּ עִמּוֹ לתת את רבקה ליצחק, וְיִהְיֶה לוֹ - לאליעזר נַחַת רוּחַ בָּזֶה לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתוֹ - שיוכל לקיים בקלות מבלי קושי את אשר נשתלח על ידי אברהם להביא את רבקה, והמלאכים נזדמנו לו אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה לֹא הָיָה מְעַכֵּב כָּל

ציונים ומקורות

ואמרה לחי העולמים, ראה בעלבוני. **כג.** לשון הפסוק, 'וְיִצְחָק בָּא מִבּוֹא בְּאֵר לַחַי רֹאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב'. **כד.** אפשר שלא נקט רבינו את הפסוק שלפניו (פסוק ד') שעליו מפרש רש"י כך. מפני שעדיף להוכיח מפסוק ה' שמפורש בה ששרה עצמה הרגישה עלובה. **כה.** לשון המדרש, מה ראה אבינו יעקב שנתן נפשו על הבכורה, דתנינן עד שלא הוקם המשכן היו הבמות מותרות ועבודה בבכורים, משהוקם המשכן נאסרו הבמות ועבודה בכהנים, אמר, יהיה רשע זה עומד ומקריב, לפיכך נתן נפשו על הבכורה. **כו.** היינו, שבזה יתיישב מדוע לא היה די בהוכחה הראשונה.

הָיָה מְעַכֵּב כָּל כָּךְ, שֶׁהֲרֵי רִבְקָה הָיְתָה רוֹצָה לֵילֵךְ אַף אִם לֹא יַסְכִּימוּ הֵם, כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י עַל הַפָּסוּק (שם כה, נח) 'וַתֹּאמֶר אֵלֵךְ', וְעַיֵּין שָׁם, וְזֶה מֻחְמַת הַמַּלְאָךְ שֶׁשָּׁלַח אַבְרָהָם כְּדֵי שֶׁתֹּאבָה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרָיו. וְעוֹד, שֶׁהָיָה אֶפְשָׁר נַמִּי לִקַּח לוֹ אִשָּׁה מִבְּנוֹת עָנֵר אֶשְׁכּוֹל וּמַמְרֵא.

מִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁמָּתָר לְיַעֲקֹב לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמַּלְאָכִים כְּדֵי לַהֲפֹךְ דַּעְתּוֹ שֶׁל עֵשָׂו, שֶׁלֹּא דַי שֶׁלֹּא יַעֲלֶבֶנּוּ עוֹד, אֶלָּא שֶׁיּוֹדֶה לוֹ נַמִּי עַל הַבְּרָכוֹת, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה, וּכְמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י עַל הַפָּסוּק 'יְהִי לְךָ אֲשֶׁר לָךְ' (שם לג, ט).

וְהֵבִיא שְׁתֵּי רְאָיוֹת, מִפְּנֵי שֶׁיַּעֲקֹב הָיָה לוֹ צֹרֶךְ לִשְׁנֵי דְּבָרִים אֵלּוּ, שֶׁהֵם דּוֹמִים לְמַעֲשֶׂה דְּהָגָר וְדֶאֱלִיעֶזֶר.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

כָּךְ את נישואי יצחק, שֶׁהֲרֵי רִבְקָה הָיְתָה רוֹצָה לֵילֵךְ עם אליעזר ולהנשא ליצחק, אַף אִם לֹא יַסְכִּימוּ הֵם בכך, כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י עַל הַפָּסוּק (שם כד, נח)[כז] 'וַתֹּאמֶר אֵלֵךְ', וְעַיֵּין שָׁם, וְזֶה שרבקה הסכימה ללכת ולהנשא עם יצחק אף בעל כרחם של בני משפחתה, היה מֻחְמַת הַמַּלְאָךְ שֶׁשָּׁלַח אַבְרָהָם עם אליעזר, כְּדֵי שֶׁתֹּאבָה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרָיו[כח]. וְעוֹד, שֶׁגם אם משפחתו של בתואל לא היו מסכימים לתת את רבקה ליצחק, ורבקה לא היתה רוצה להנשא לו נגד דעתם, מכל מקום, הָיָה אֶפְשָׁר נַמִּי לאליעזר, לְקַח לוֹ ליצחק אִשָּׁה מִבְּנוֹת עָנֵר אֶשְׁכּוֹל וּמַמְרֵא[כט], וממילא לא היה צורך גדול לשלוח עמו מלאכים להצליח את דרכו בבית לבן.

ואם בכל זאת נשתלחו מלאכים לאליעזר, יש ללמוד מכך בקל וחומר, שמִכָּל שֶׁכֵּן שֶׁמָּתָר לְיַעֲקֹב לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמַּלְאָכִים, כְּדֵי לַהֲפֹךְ דַּעְתּוֹ שֶׁל עֵשָׂו, שֶׁלֹּא דַי שֶׁלֹּא יַעֲלֶבֶנּוּ [-יצערנו] עוֹד על שנטל את הברכות, אֶלָּא שֶׁיּוֹדֶה לוֹ נַמִּי עַל הַבְּרָכוֹת - שהן מכורות ליעקב במכירה גמורה, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לבסוף, וּכְמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י עַל הַפָּסוּק (שם לג, ט)[ל] 'יְהִי לְךָ אֲשֶׁר לָךְ'.

וְלכך הֵבִיא רבי חמא ברבי חנינא שְׁתֵּי רְאָיוֹת שנזדמנו ליעקב מלאכים ממש, ולא היה די בראיה אחת, מִפְּנֵי שֶׁיַּעֲקֹב הָיָה לוֹ צֹרֶךְ בשליחת המלאכים, לִשְׁנֵי דְּבָרִים אֵלּוּ, שֶׁהֵם דּוֹמִים האחד לְמַעֲשֶׂה דְּהָגָר וְהשני למעשה דֶּאֱלִיעֶזֶר, שהיה צריך לפייס דעתו

ציונים ומקורות

כז. לשון הפסוק, 'וַיִּקְרְאוּ לְרִבְקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הֲתֵלְכִי עִם הָאִישׁ הַזֶּה וַתֹּאמֶר אֵלֵךְ'. ופירש רש"י, ותאמר אלך, מעצמי, ואף אם אינכם רוצים. **כח.** יתכן לומר, שרבינו למד כן, ממה שאמרו במדרש (נט, י, והובא לעיל), שאחד מן המלאכים שנשתלחו עם אליעזר, היה כדי להוציא את רבקה מבית בתואל אביה. ויותר נראה לומר, שרבינו סובר שמפורש כן בפסוקים, שהרי מקודם חשש אליעזר ואמר (בראשית כד, ה) 'וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָעֶבֶד אוּלַי לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרַי אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת הֲהָשֵׁב אָשִׁיב אֶת בִּנְךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יָצָאתָ מִשָּׁם', ועל כך השיבו אברהם (שם כד, ז) 'ה' אֱלֹקֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לָקָחַנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ מוֹלַדְתִּי וַאֲשֶׁר דִּבֶּר לִי וַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לִי לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ לְפָנֶיךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי מִשָּׁם', ע"כ. ומשמע מכך, שהבטחת שליחת המלאך, היה כדי לסלק החשש של 'לא תאבה האשה ללכת אחרי'. **כט.** וככתוב (שם כד, ח) 'וְאִם לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרֶיךָ וְנִקִּיתָ מִשְּׁבֻעָתִי זֹאת'. ופירש רש"י, וקח לו אשה מבנות ענר אשכול וממרא. וביאר **הרא"ם**, שאף על פי שהם כנעניים, מכל מקום כשאי אפשר לישא מבני משפחתו, לפחות ישא מהטובים שבכנעניים, שהם ענר אשכל וממרא בעלי בריתו. שהרי השבועה שהשביע לאליעזר שלא יקח אשה לבנו מבנות הכנעני, אינה אלא כשלא ילך תחלה אל ארצו ואל מולדתו, אבל אם ילך שם תחלה ולא תאבה האשה ללכת אחריו יוכל לקחת מבנות הכנעני, שכן כתוב בדברי אליעזר (פסוקים לז - לח) 'וישביעני ה' לאמר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בארצו אם לא אל בית אבי תלך', ופירש רש"י, 'אם לא תלך תחלה אל בית אבי ולא תאבה ללכת אחריך'. **ל.** לשון הפסוק, 'וַיֹּאמֶר עֵשָׂו יֶשׁ לִי רָב אָחִי יְהִי לְךָ אֲשֶׁר לָךְ'. ופירש רש"י, כאן הודה לו על הברכות, ע"כ. וכן מבואר גם במדרש (ב"ר עח, יא)

וְרַבִּי יוֹסֵי הָרְגִישׁ, דְּמִכָּל אֵלּוּ אֵין רְאָיָה לְיַעֲקֹב, דְּמַה לְּהָגָר וֶאֱלִיעֶזֶר, שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם הָיָה שֶׁתָּשׁוּב הָגָר לְבֵית אַבְרָהָם. וְכֵן לֶאֱלִיעֶזֶר כְּדֵי שֶׁיִּפֹּק אוֹתָהּ בַּת זוּג דַּוְקָא, שֶׁהָיְתָה רְאוּיָה וַהֲגוּנָה לְיִצְחָק.

תֹּאמַר יַעֲקֹב שֶׁשָּׁלַח מַלְאָכִים לְעֵשָׂו, שֶׁלֹּא הָיָה רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם בְּכָךְ, כִּדְאָמְרִינַן בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (ב״ר עה, ב), יָשֵׁן הָיָה וְעוֹרְרְתִּיהָ.

וּמְשׁוּם הָכִי, הֵבִיא רַבִּי יוֹסֵי רְאָיָה אַף מִיּוֹסֵף, שֶׁהַגַּם שֶׁהָיָה רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיֵּלֵךְ לְמִצְרַיִם,

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

של עשו כדי שלא יציק ליעקב עוד ולא ירצה להזיקו, כשם שהמלאכים פייסו דעתה של הגר שלא תיעלב עוד ממה ששרה משעבדת אותה תחתיה ומצערתה. ועוד היה צריך להפוך דעת עשו, שיודה לו על הברכות, כשם שהמלאכים היפכו את דעת בתואל, שירצה לשלוח את רבקה להנשא ליצחק.

חילוק ששליחת המלאכים לעשו היתה נגד רצונו של מקום

וְרַבִּי יוֹסֵי הָרְגִישׁ דְּמִכָּל אֵלּוּ הראיות שהביא רבי חמא ברבי חנינא, אֵין רְאָיָה לְעִנְיַן שליחת המלאכים על ידי יַעֲקֹב, לפי שניתן לפרוך את הקל וחומר כך, דְּמַה - שאם לְּהָגָר וֶאֱלִיעֶזֶר נזדמנו מלאכים, זה היה מפני שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם על ידי המלאכים, שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם הָיָה שֶׁתָּשׁוּב הָגָר לְבֵית אַבְרָהָם כמו שציוה עליה המלאך[לא], ותלד ממנו את ישמעאל[לב]. וְכֵן לֶאֱלִיעֶזֶר היה צורך למלאך, כְּדֵי שֶׁיִּפֹּק אוֹתָהּ בַּת זוּג דַּוְקָא, שֶׁהָיְתָה רְאוּיָה וַהֲגוּנָה לְיִצְחָק והיא רבקה שהיתה צדקת ובעלת חסד, וגם זה היה רצונו של מקום[לג].

וכי בשביל זה **תֹּאמַר** בְּיַעֲקֹב שֶׁשָּׁלַח מַלְאָכִים לְעֵשָׂו, שֶׁאדרבה לֹּא הָיָה רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם בְּכָךְ שישלח אותם אליו, כִּדְאָמְרִינַן בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (ב״ר עה, ב)[לד] שהקב״ה מתאונן על מה ששלח יעקב מלאכים לעשו, ואומר לו, יָשֵׁן הָיָה עשו, כלומר, כבר שכך כעסו על מה שלקחת את הברכות מיצחק, וְעוֹרַרְתִּיהָ - ואילו אתה בעצמך, עוררת שוב את כעסו עליך, על ידי ששלחת אליו את המלאכים. וכיון ששילוח המלאכים על ידי יעקב, היה נגד רצונו של הקב״ה, אין ללמוד ענייננו בקל וחומר מהמלאכים שמה שהזדמנו להגר ולאליעזר, היה כרצון הקב״ה.

וּמְשׁוּם הָכִי - ועל כן, הֵבִיא רַבִּי יוֹסֵי - הוסיף להביא רְאָיָה אַף מִיּוֹסֵף הצדיק, שֶׁהַגַּם שֶׁהָיָה רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא

ציונים ומקורות

וז״ל, ׳ויאמר עשו יש לי רב׳ וגו׳, אמר רבי אייבו, לפי שהיו הברכות מפוקפקות בידו, והיכן נתאושש לו, כאן מן דאמר ליה ׳אחי יהי לך אשר לך׳, אמר רבי אלעזר, אין קיום הגט אלא בחותמיו, שלא תאמר שאלולי שרימה יעקב אבינו את אביו לא נטל הברכות, תלמוד לומר ׳אחי יהי לך אשר לך׳.

לא. ככתוב (בראשית טז, ט), וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ ה׳ שׁוּבִי אֶל גְּבִרְתֵּךְ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יָדֶיהָ׳.

לב. ככתוב (שם טז, י-יא), וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ ה׳ הָרָבָּה אַרְבֶּה אֶת זַרְעֵךְ וְלֹא יִסָּפֵר מֵרֹב. וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ ה׳ הִנָּךְ הָרָה וְיֹלַדְתְּ בֵּן וְקָרָאת שְׁמוֹ יִשְׁמָעֵאל כִּי שָׁמַע ה׳ אֶל עָנְיֵךְ׳.

לג. ראה מה שכתב רש״י על הפסוקים (בראשית כב, כ-כג) ׳וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיַּגֶּד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יָלְדָה מִלְכָּה גַּם הִוא בָּנִים לְנָחוֹר אָחִיךָ. וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת רִבְקָה׳, שבשוב אברהם מהר המוריה נתבשר לו שנולדה אז רבקה בת זוגו של יצחק. והיינו שהיא היתה בת זוגו שמיוחדת לו מאת ה׳, ואף שהיה יכול למצוא נשים אחרות להינשא להם, וכמו שכתב רבנו לעיל, מכל מקום היות שהיא היתה מיוחדת לו, נחשב הדבר ששליחות אליעזר היתה בשביל לעשות רצון הקב״ה.

לד. לשון המדרש, ׳וישלח יעקב׳ וכו׳, שמואל בר נחמן אמר, משל לארכי לסטים [שר הגזלנים] שהיה ישן בפרשת דרכים, עבר חד ושרי מעיר ליה [והתחיל להעיר אותו], אמר ליה [עובר

כַּנּוֹדָע מִכַּמָּה מִדְרָשִׁים (ב״ר פו, ב; שבת פט, ב), וּכְמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ״י עַל הַפָּסוּק (בראשית לו, יד) 'וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן'. עִם כָּל זֶה, נִזְדַּוְּגוּ לוֹ שְׁלוֹשָׁה מַלְאָכִים, לְהוֹדִיעוֹ שִׁנְאַת אֶחָיו כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵלֵךְ. וְהַמַּעַם שֶׁהָיוּ שְׁלוֹשָׁה, נִרְאֶה שֶׁהוּא לְרָמֵז לוֹ עַל שְׁלוֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁחָטָא כְּנֶגְדָּם בְּלָשׁוֹן הָרַע שֶׁהָיָה מְסַפֵּר עֲלֵיהֶם לְאָבִיו (ב״ר פד, ז).

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

שֶׁיֵּלֵךְ לְמִצְרַיִם - שעל ידי הליכת יוסף אליהם יתגלגל הדבר שימכרוהו למצרים, ויירדו אביו ואחיו אחריו לשם מפני הרעב, כַּנּוֹדָע מִכַּמָּה מִדְרָשִׁים (ב״ר פו, ב; שבת פט, ב)[לה], וּכְמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ״י עַל הַפָּסוּק (בראשית לו, יד)[לו] 'וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן', וְעִם כָּל זֶה, נִזְדַּוְּגוּ לוֹ שְׁלוֹשָׁה מַלְאָכִים, כדי לְהוֹדִיעוֹ שִׁנְאַת אֶחָיו כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵלֵךְ אצלם[לז], שמא יהרגוהו או ימכרוהו, והיינו, אף שבכך יתכן שהמלאכים ימנעו את ירידתו למצרים, ונמצא שהם יעשו שליחות שהוא היפך רצון הקב״ה, ואף על פי כן נשלחו אליו מלאכים לשומרו מאחיו. ומכך ניתן ללמוד, שמכל שכן שהיה ראוי שיזדמנו מלאכים ליעקב אבינו לשולחם לעשו, אף שגם זה היה נגד רצון המקום, משום שכבר שכך כעסו של עשו, מכל מקום, כיון שיעקב גמר בדעתו לשלוח אל עשו, ראוי שיזדמנו מלאכים לסייעו.

שלשה מלאכים כנגד שלשה מיני לשון הרע

וְהַמַּעַם שֶׁהָיוּ שְׁלוֹשָׁה מלאכים שנזדווגו ליוסף, ולא היה די במלאך אחד, נִרְאֶה שֶׁהוּא לְרָמֵז לוֹ עַל שְׁלוֹשָׁה דְּבָרִים שֶׁחָטָא כְּנֶגְדָּם - נגד אחיו, בְּלָשׁוֹן הָרַע שֶׁהָיָה מְסַפֵּר עֲלֵיהֶם לְאָבִיו, ושהוא עתיד להענש על כולם, כמבואר במדרש (ב״ר פד, ז)[לח], שאמר

ציונים ומקורות

האורח לשר הגזלנים] קום לך דבישא שכיח הכא [תעיר משינתך והמלט לפי שנמצאת כאן חיה רעה], קם ושרי מקפח ביה [קם שר הגזלנים והתחיל להכות את מי שהעיר אותו]. אמר ליה, ניער בישא [וכי התעורר האיש הרע]. אמר ליה, דמיך הוה ועוררתניה [לא התעורר מעצמו, רק ישן היה ואתה בעצמך עוררתו וגרמת שיזיקך]. על פי **מתנות כהונה**.

לה. לשון המדרש, [משל] לפרה שהיו מושכין אותה למקולין ולא היתה נמשכת, מה עשו לה משכו את בנה לפניה, והיתה מהלכת אחריו על כרחה שלא בטובתה. כך היה יעקב אבינו ראוי לירד למצרים בשלשלאות ובקולרין, אמר הקדוש ברוך הוא, בני בכורי ואני מורידו בבזיון, ואם ליתן בלבו של פרעה איני מורידו פומבי, אלא הריני מושך את בנו לפניו והוא יורד אחריו על כרחו שלא בטובתו, והוריד את השכינה למצרים עמו. וזה לשון הגמרא, אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן, ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל, אלא שזכותו גרמה לו. וכן מבואר בזוהר (פרשת מקץ קצד, ב).

לו. לשון הפסוק, 'וַיֹּאמֶר לוֹ לֶךְ נָא רְאֵה אֶת שְׁלוֹם אַחֶיךָ וְאֶת שְׁלוֹם הַצֹּאן וַהֲשִׁבֵנִי דָּבָר וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן וַיָּבֹא שְׁכֶמָה'. ופירש רש״י, 'מעמק חברון',

והלא חברון בהר, שנאמר (במדבר יג, כב) 'ויעלו בנגב ויבא עד חברון', אלא מעצה עמוקה של [אותו] צדיק הקבור בחברון, לקיים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים (בראשית טו, יג) 'כי גר יהיה זרעך'. וכן הוא בגמרא (סוטה יא, א), ובמדרש (ב״ר פד, יג).

לז. לשון הפסוק, 'וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נָסְעוּ מִזֶּה כִּי שָׁמַעְתִּי אֹמְרִים נֵלְכָה דֹתָיְנָה וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחַר אֶחָיו וַיִּמְצָאֵם בְּדֹתָן'. ופירש רש״י, 'נסעו מזה' הסיעו עצמן מן האחוה, 'נלכה דתינה', לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם.

לח. לשון המדרש, 'ויבא יוסף את דבתם רעה' (בראשית לז, ב), מה אמר וכו', רבי מאיר אומר, חשודים הן בניך על אבר מן החי. רבי שמעון אומר, תולין הן עיניהן בבנות הארץ. רבי יהודה אומר, מזלזלין בבני השפחות וקורין להם עבדים. רבי יהודה בר סימון אמר, על תלתיהון [שלשתן] לקה וכו', אמר לו הקדוש ברוך הוא, אתה אמרת חשודים בניך על אבר מן החי, חייך, אפילו בשעת הקלקלה אינם אלא שוחטים ואוכלים 'וישחטו שעיר עזים' (בראשית לז, לא). אתה אמרת מזלזלים הם בבני השפחות וקורין עבדים, 'לעבד נמכר יוסף' (תהלים קה, יז). אתה אמרת תולין עיניהם בבנות הארץ, חייך, שאני מגרה בך את הדוב, 'ותשא אשת אדוניו וגו'

אֲבָל עֲדַיִן יֵשׁ לְדַקְדֵּק, מַה צָּרִיךְ לְיַעֲקֹב לִשְׁלֹחַ מַלְאָכִים, שֶׁאִם תֹּאמַר כְּדֵי לָדַעַת אִם עֵשָׂו עוֹדֶנּוּ בְּשִׂנְאָתוֹ אוֹ לָאו, כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י עַל הַפָּסוּק (שם לב, ז) 'בָּאנוּ אֶל אָחִיךָ אֶל עֵשָׂו', שֶׁהָיִיתָ אוֹמֵר 'אָחִי' הוּא, נוֹהֵג עִמְּךָ כְּעֵשָׂו עוֹדֶנּוּ בְּשִׂנְאָתוֹ, עכ"ל. וְלָמָּה לֹא גִּלּוּ הַמַּלְאָכִים לוֹ דַּעְתּוֹ שֶׁל עֵשָׂו אַף קֹדֶם שֶׁיִּשְׁלָחֵם, כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ הַמַּלְאָכִים לְיוֹסֵף. **וְיֵשׁ** לוֹמַר, דִּבְוַדַּאי גִּלּוּ לוֹ, וּמַה שֶּׁשָּׁלַח מַלְאָכִים הָיָה כְּדֵי לְהַחְזִירוֹ שֶׁיִּשְׁלָחֵם, כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ הַמַּלְאָכִים לְיוֹסֵף. **וּבִשְׁלָמָא** לִסְבָרַת הַמִּדְרָשׁ (ב"ר עה, ד) שֶׁהָיוּ שְׁלוּחֵי בָּשָׂר וָדָם, וְלֹא הָיוּ מַלְאָכִים מַמָּשׁ, נִיחָא. אֲבָל לְדִבְרֵי רַבִּי חָמָא וְרַבִּי יוֹסֵי, שֶׁהָיוּ מַלְאָכִים מַמָּשׁ, קָשֶׁה, לָמָּה לֹא גִּלּוּ לוֹ קֹדֶם שֶׁיִּשְׁלָחֵם.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

יוסף עליהם, שהם חשודים על אבר מן החי, ועל העריות, ומזלזלין בבני השפחות לקרותם עבדים, ושהוא נענש על שלשתם.

ובכך מתורצת גם הקושיה שבתחילה למה להגר ולאליעזר נשתלחו יותר מלאכים מליוסף הצדיק, לפי שנשתלחו להם סכום מלאכים כרמז לענין מסוים. שאצל הגר נשתלחו במכוון ה' מלאכים, לרמז על האות ה"א שיתוסף לשרה שעל ידי כן תזכה להוליד, ואצל יוסף נשתלחו שלשה מלאכים, לרמז על שלשה מיני לשון הרע שדיבר, כנ"ל[לט].

מדוע לא גילו המלאכים מיד ליעקב שעשו עמד בשנאתו

אֲבָל עֲדַיִן יֵשׁ לְדַקְדֵּק על דברי המדרש שבפרשתנו, **מַה צָּרִיךְ לְיַעֲקֹב לִשְׁלֹחַ מַלְאָכִים** ממש לעשו, ולמה לא היה די לו לשלוח שלוחי בשר ודם. **שֶׁאִם תֹּאמַר** שצורך היה במלאכים, **כְּדֵי לָדַעַת** על ידי הרוח הקודש שבהם, **אִם עֵשָׂו עוֹדֶנּוּ** עומד **בְּשִׂנְאָתוֹ** נגד יעקב **אוֹ לָאו, כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י עַל הַפָּסוּק** (בראשית לב, ז)[מ] 'בָּאנוּ אֶל אָחִיךָ אֶל עֵשָׂו', שאמרו המלאכים ליעקב, זה שֶׁהָיִיתָ **אוֹמֵר** עליו **אָחִי הוּא**, הרי הוא נוֹהֵג עִמְּךָ כְּעֵשָׂו הרשע ולא כאח, **וְעוֹדֶנּוּ** עומד **בְּשִׂנְאָתוֹ** אליך, **עכ"ל**, ויש להקשות שאם כן, **לָמָּה לֹא גִּלּוּ הַמַּלְאָכִים לוֹ** - ליעקב **דַּעְתּוֹ שֶׁל עֵשָׂו אַף קֹדֶם שֶׁיִּשְׁלָחֵם, כְּמוֹ שֶׁעָשׂוּ הַמַּלְאָכִים לְיוֹסֵף**, שגילו לו ברוח קדשם, שאחיו שונאים אותו ומבקשים להרגו.

וּבִשְׁלָמָא לִסְבָרַת הַמִּדְרָשׁ (ב"ר עה, ד)[מא], שֶׁהָ'מלאכים' **שלחם** יעקב לעשו, **הָיוּ שְׁלוּחֵי בָּשָׂר וָדָם, וְלֹא הָיוּ מַלְאָכִים מַמָּשׁ, נִיחָא** - מובן הדבר, ששלוחי בשר ודם לא ידעו שעשו עדיין עומד בשנאתו, עד שבאו אליו וראו שהוא מכין עצמו להלחם עם יעקב. **אֲבָל לְדִבְרֵי רַבִּי חָמָא וְרַבִּי יוֹסֵי, שֶׁהשלוחים הָיוּ מַלְאָכִים מַמָּשׁ** שיש להם רוח הקודש, **קָשֶׁה, לָמָּה לֹא גִּלּוּ לוֹ** ליעקב על שנאת עשו, **קֹדֶם שֶׁיִּשְׁלָחֵם.**

כוונת שליחות המלאכים, להחזיר את עשו בתשובה

וְיֵשׁ לוֹמַר, דִּבְוַדַּאי גִּלּוּ לוֹ המלאכים ליעקב מיד, שעשו עדיין עומד בשנאתו. **וּמַה שֶּׁשָּׁלַח** יעקב **מַלְאָכִים** לעשו, לא היה כדי לברר אם הוא עדיין עומד בשנאתו, אלא

ציונים ומקורות

(בראשית לט, ז), ע"כ. וכן הוא בפירוש רש"י (שם לז, ב). **לט.** אולם אצל אליעזר לא נודע כמה מלאכים נזדווגו לו, ולאיזה ענין רמז סכום המלאכים, וצ"ע. [ויתכן לומר, שלאליעזר נשתלחו כמה מלאכים, כפי חשיבותו וכפי הראוי לו. אולם אצל יוסף והגר שהיה ענין מיוחד שהוצרך לרמוז להם, נשתלחו מלאכים כפי המספר שרומז לענינם]. **מ.** לשון הפסוק, 'וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל אָחִיךָ אֶל עֵשָׂו וְגַם הֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ'. **מא.** לשון המדרש, 'מלאכים' אלו שלוחי בשר ודם. רבנן אמרי, מלאכים ממש.

בִּתְשׁוּבָה, כִּדְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (ב״ר עה, יא) עַל פָּסוּק זֶה. וְאֶפְשָׁר שֶׁכַּוָּנַת יַעֲקֹב הָיְתָה לְמַאי דְּאָמְרִינַן בְּפֶרֶק קַמָּא דַּעֲבוֹדָה זָרָה (יז, א), 'לַעֲלוּקָה שְׁתֵּי בָּנוֹת הַב הַב' (משלי ל, טו), אָמַר מַר עוּקְבָא, קוֹל גֵּיהִנֹּם שֶׁצּוֹעֶקֶת וְאוֹמֶרֶת, הָבִיאוּ לִי שְׁתֵּי בָּנוֹת שֶׁאוֹמְרוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה, הָבֵא הָבֵא. 'כָּל בָּאֶיהָ לֹא יְשׁוּבוּן וְלֹא יַשִּׂיגוּ אָרְחוֹת חַיִּים' (שם ב, יט), כְּלוֹמַר, וְאִם יָשׁוּבוּ, לֹא יַשִּׂיגוּ וְכוּ'. וּפֶרֶשׁ רַשִׁ״י (ד״ה מינות, וד״ה רשות, וד״ה לא), מִינוּת צוֹעֶקֶת, הָבֵא תִּקְרֹבֶת לַעֲבוֹדָה זָרָה. רְשׁוּת צוֹעֶקֶת, הָבֵא דּוּרוֹן מָמוֹן וְאַרְנוֹנָא וּמַס לַמֶּלֶךְ. וְאִם שָׁבִין, מְמַהֲרִין לָמוּת, כִּי כָּךְ גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ, עכ״ל.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

הָיָה כְּדַי לְהַחֲזִירוֹ לעשו בִּתְשׁוּבָה מרשעותו, כִּדְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (ב״ר עה, יא) עַל פָּסוּק זֶה[מב], ועל כן שלח יעקב אבינו לעשו מלאכים ממש, לפי שכוחם להחזירו בתשובה, גדול יותר מכוחו של בשר ודם[מג].

השב בתשובה ממינות ומשלטון הרשות ממהר למות

וְאֶפְשָׁר, שֶׁכַּוָּנַת יַעֲקֹב בשליחות המלאכים, הָיְתָה לְמַאי - על פי מה דְּאָמְרִינַן בגמרא בְּפֶרֶק קַמָּא דַּעֲבוֹדָה זָרָה (יז, א)[מד] על הפסוק (משלי ל, טו)[מה] 'לַעֲלוּקָה - מין תולעת הגדילה בנהרות, המוצצת דם עד כי במה נתמלא כל גופה, שְׁתֵּי בָּנוֹת הַב הַב', אָמַר מַר עוּקְבָא[מו], העלוקה מרמזת לקוֹל הַגֵּיהִנֹּם שֶׁצּוֹעֶקֶת וְאוֹמֶרֶת, הָבִיאוּ לִי 'שְׁתֵּי בָּנוֹת' - שני מיני חוטאים הראויים לעונש, שֶׁאוֹמְרוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה ׳הַב הַב׳, כלומר, הָבֵא הָבֵא, ו׳שתי הבנות׳, הן המינות וְהָרְשׁוּת [השלטון], שבעולם הזה הם צועקים תמיד לבני האדם ׳הבא הבא׳, שהמינות אומרת בעולם הזה ׳הבא תקרובת לאלילים׳, והרשות אומרת בעולם הזה, ׳הבא ממון ומתנות ומסים לשלטונות׳. ועל כן צועק הגיהנם, שיביאו אותם אליו כדי להענישם. ועוד דרשו בגמרא (שם) את הפסוק (שם ב, יט) 'כָּל בָּאֶיהָ לֹא יְשׁוּבוּן וְלֹא יַשִּׂיגוּ אָרְחוֹת חַיִּים', כְּלוֹמַר, כל המשתמדים לעבודת כוכבים, אחר שנקשרו במינות, אינם שבים בתשובה, וְאִם יָשׁוּבוּ לֹא יַשִּׂיגוּ וְכוּ׳ אָרְחוֹת חַיִּים', פירוש, שאם חוזרים בתשובה, לא יאריכו ימים אלא ימהרו למות מחמת שמצטערים בכפיית יצרם, וזו היא גזירת מלך עליהם למות[מז]. וּפֶרֶשׁ רַשִׁ״י (ד״ה מינות, וד״ה רשות, וד״ה לא), מִינוּת צוֹעֶקֶת, הָבֵא תִּקְרֹבֶת לַעֲבוֹדָה זָרָה. והָרְשׁוּת צוֹעֶקֶת, הָבֵא דּוּרוֹן מָמוֹן וְאַרְנוֹנָא וּמַס לַמֶּלֶךְ. וְאִם שָׁבִין, מְמַהֲרִין לָמוּת, כִּי כָּךְ גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ, עכ״ל[מח].

ציונים ומקורות

מב. לשון המדרש, דבר אחר, ׳וישלח יעקב מלאכים׳, למה שלח יעקב אצלו שלוחים, אלא כך אמר, אשלח לו שלוחים אם יחזור בתשובה. **מג.** וכן כתב **בפרי צדיק** (לרבי צדוק הכהן זצ״ל מלובלין, בפרשתינו אות ב). ועיין שם שביאר ענין זה, לפי שהמלאך אין בו רק עצם כח משלחו, על כן גדול כחם לפעול בלב השומע, עיי״ש באריכות. ועיין עוד **בשם משמואל** (בפרשתינו שנת תער״ב). **מד.** לשון הגמרא, ׳לעלוקה שתי בנות הב הב׳, מאי ׳הב הב׳ אמר מר עוקבא, [קול] שתי בנות שצועקות מגיהנם ואומרות בעולם הזה הבא הבא, ומאן נינהו מינות והרשות. איכא דאמרי, אמר רב חסדא אמר מר עוקבא, קול גיהנם צועקת ואומרת, הביאו לי שתי בנות שצועקות ואומרות בעולם הזה הבא הבא. ׳כל באיה לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים׳, וכי מאחר שלא שבו, היכן ישיגו. הכי קאמר, ואם ישובו, לא ישיגו אורחות חיים. **מה.** לשון הפסוק, ׳לַעֲלוּקָה שְׁתֵּי בָּנוֹת הַב הַב שָׁלוֹשׁ הֵנָּה לֹא תִשְׂבַּעְנָה אַרְבַּע לֹא אָמְרוּ הוֹן׳. **מו.** לפנינו בגמרא אמר כן רב חסדא. **מז.** על פי רש״י (ד״ה לא). **ובמהרש״א** (ח״א ד״ה הכי) פירש, שהיא מדת הרחמים מן השמים שימותו, כדי שלא יחזרו להרגלם הרע. **מח.** יש חידוש בדברי רבינו, שמפשטות סוגיית הגמרא בעבודה זרה, משמע שרק במינות נאמר שאם

וְעֵשָׂו הָיָה לוֹ שְׁנֵיהֶם, עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ זַ"ל (ב"ר סג, יג) עַל פָּסוּק (בראשית כה, לב) 'לָמָּה זֶּה לִי בְּכֹרָה', שֶׁכָּפַר בְּ'זֶה אֵלִי' (שמות טו, ב). וְעוֹד (ב"ר סה, ד), עַל פָּסוּק (בראשית כו, לה) 'וַתִּהְיֶיןָ מֹרַת רוּחַ' וְכוּ'.

וְהָיָה לוֹ רָשׁוּת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (שם עה, ז), שֶׁהָלַךְ לִטֹּל אַגְרוֹמְיָא מִמִּצְרַיִם לִהְיוֹת מוֹכֵס, כְּדֵי לַהֲרֹג אֶת יַעֲקֹב. וְהָיָה מְלַסְטֵם אֶת הַבְּרִיּוֹת, כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י עַל הַפָּסוּק (בראשית כה, ל) 'כִּי עָיֵף אָנֹכִי'. וְהָכִי נַמִּי פֵּרֵשׁ הָתָם בַּעֲבוֹדָה זָרָה (שם ד"ה והרשות) עַל 'וְאַל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתָהּ' (משלי ה, ח), זוֹ הַמִּינוּת וְהָרְשׁוּת, שֶׁנּוֹתְנִין עֵינֵיהֶם בְּבַעֲלֵי מָמוֹן, וְנוֹטְלִים מָמוֹנָם וְהוֹרְגִים אוֹתָם, עכ"ל.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

יעקב רצה שעשו ימות מחמת התשובה

וְעֵשָׂו הָיָה לוֹ שְׁנֵיהֶם - בין ענין המינות ובין ענין השלטון, שהיה **עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה**, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רבותינו זַ"ל במדרש (ב"ר סג, יג)[מט], **עַל הַפָּסוּק** (בראשית כה, לב) 'וְלָמָּה זֶּה לִי בְּכֹרָה', שתיבות 'זה לי' נדרשות שֶׁכָּפַר בְּ'זֶה אֵלִי' - בהקב"ה (שמות טו, ב)[נ], ועבד עבודה זרה. **וְעוֹד** דרשו כן במדרש (ב"ר סה, ד)[נא] **עַל הַפָּסוּק** (בראשית כו, לה) 'וַתִּהְיֶיןָ מֹרַת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה'.

וְהָיָה לוֹ לעשו רָשׁוּת - שלטון לגבות מסים מבני אדם, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (שם עה, ז)[נב] שֶׁהָלַךְ לִטֹּל אַגְרוֹמְיָא - רשות מִמִּצְרַיִם לִהְיוֹת מוֹכֵס - לגבות מבני אדם את תשלומי המכס שיש לשלם כשעוברים עם סחורה ממדינה אחת לשכינתה, כְּדֵי לַהֲרֹג אֶת יַעֲקֹב. וְגם הָיָה מְלַסְטֵם - גוזל וחומס אֶת הַבְּרִיּוֹת - בני האדם, כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ"י[נג] עַל הַפָּסוּק (בראשית כה, ל) 'כִּי עָיֵף אָנֹכִי'. וְהָכִי נַמִּי פֵּרֵשׁ רש"י הָתָם בַּעֲבוֹדָה זָרָה (יז, א ד"ה והרשות), עַל מה שדרשו בגמרא (שם)[נד] את הפסוק (משלי ה, ח)[נה] 'וְאַל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתָהּ', זוֹ הַמִּינוּת וְהָרְשׁוּת, שֶׁנּוֹתְנִין עֵינֵיהֶם בְּבַעֲלֵי מָמוֹן, וְנוֹטְלִים מָמוֹנָם וְהוֹרְגִים אוֹתָם, עכ"ל. ומבואר מכך,

ציונים ומקורות

שבו בתשובה הם ממהרים למות [וכן בעבירה למי שנקשר בה ביותר, כמבואר שם בהמשך הסוגיא], ואילו מדברי רבינו בהמשך מבואר שזה נאמר גם על רשות. **מט.** לשון המדרש (ב"ר סג, יג) איתא, 'ויאמר עשו הנה אנכי הולך למות', ריש לקיש אמר, התחיל מחרף ומגדף, 'למה לי' אין כתיב כאן, אלא 'למה זה לי', מלמד שכפר ב'זה א-לי'. ובגמרא (ב"ב טז, א) איתא, וכפר בעיקר, כתיב הכא 'למה זה לי', וכתיב התם 'זה א-לי ואנוהו'. **נ.** לשון הפסוק, 'עֲזִי וְזִמְרָת יָ-ה וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵ-לִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹקֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ'. **נא.** לשון המדרש, 'ותהיינה מורת רוח', למה ליצחק תחלה, אלא על ידי שהיתה רבקה בת כומרים, לא היתה מקפדת על טנופת עבודת כוכבים, וזה על ידי שהיה בן קדושים, היה מקפיד על טנופת עבודת כוכבים, לפיכך ליצחק תחלה', ע"כ. וגם רש"י כתב על פסוק זה שהיו עובדות עבודת כוכבים, ע"כ. אך עדיין צריך עיון, ששם מבואר רק שנשי עשו היו עובדות לעבודה זרה, ולא עשיו עצמו. ואולי יש לומר, שבמדרש (שם סה, ג) אמרו על נישואי עשו 'לא לחנם הלך עורב אצל זרזיר אלא שהוא מינו', ומכאן משמע שכשם שנשות עשיו היו עובדות עבודה זרה, כך היה עשיו עצמו. **נב.** לשון המדרש, רבי לוי אמר, הלך [עשו] ונטל אגרומי ממצרים, אמר, אין יכילנא ליה [אם אוכל להרוג אותו בדרך מלחמה] הא טב. אם לאו, אנא אימא ליה, אייתא מכסא [שלם את המכס], ומגו כן אנא קאים עליו וקטילנא ליה [ומתוך כך אהרגנו בפתע פתאום]. **נג.** לשון רש"י [על הפסוק (שם כה, כט) 'וַיָּזֵד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן הַשָּׂדֶה וְהוּא עָיֵף'], 'והוא עיף' ברציחה, כמה דתימא (ירמיה ד, לא) 'כי עיפה נפשי להורגים', ע"כ. וראה גם בגמרא (ב"ב שם), שחמש עבירות עבר עשו הרשע בו ביום, ואחד מהן הוא שהרג את הנפש. **נד.** לשון הגמרא, ועברתי על מה שכתוב בתורה 'הרחק מעליה דרכך' זו מינות, 'ואל תקרב אל פתח ביתה' זו הרשות. ואיכא דאמרי, 'הרחק מעליה דרכך' זו מינות והרשות, 'ואל תקרב אל פתח ביתה' זו זונה. **נה.** לשון הפסוק, 'הַרְחֵק מֵעָלֶיהָ

וְיַעֲקֹב הָיָה רוֹצֶה שֶׁיָּשׁוּב בִּתְשׁוּבָה, כְּדֵי שֶׁתֵּכֶף יָמוּת, וּכְדֵי שֶׁלֹּא לִהְיוֹת כָּל יָמָיו בְּצַעַר וּבְצָרָה.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתַב רַשִׁ"י עַל הַפָּסוּק (בראשית לב, ח) 'וַיִּירָא לוֹ' אִם יַהֲרֹג הוּא אֶת הָאַחֵרִים. דְּקָשֶׁה מַהוּ 'הוּא', הָיָה לוֹ לוֹמַר 'אִם יַהֲרֹג אֶת אֲחֵרִים'. אֶלָּא וַדַּאי כַּוָּנַת יַעֲקֹב הָיְתָה שֶׁיָּמוּת, אֲבָל לֹא הָיָה רוֹצֶה לִהְיוֹת הוּא הָרוֹצֵחַ, וְאֵין פּוֹשֵׁעַ וּמוֹרֵד, וּמוֹרִידִין וְאֵינָם מַעֲלִין (ע"ז

פָּסוּק 'וַיִּירָא יַעֲקֹב וַיֵּצֶר לוֹ' פַּרְשׁ רַשִׁ"י אִם יַהֲרֹג הוּא אֶת אֲחֵרִים

הָכִי נַמִּי, שֶׁהַתְּשׁוּבָה הָיְתָה מוֹעֶלֶת לוֹ לִזְכוֹת לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְיַעֲקֹב נִתְפַּוֵּן עוֹד לְהֵטִיב לְעַשְׂו וּלְהַצִּיל נַפְשׁוֹ מִשַּׂחַת.

וְהַשְׁתָּא נָבֹא לְבֵאוּר הַפְּסוּקִים (בראשית לב, ד-ח), 'וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל עֵשָׂו אָחִיו', יַעֲקֹב שָׁלַח מַלְאָכִים אֶל עֵשָׂו, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

שענין 'רשות' אינו רק גזילת הממון בלבד, אלא יש בה גם רציחת בעלי הממון, וכמו שהיה אצל עשו. וְיַעֲקֹב הָיָה רוֹצֶה, שֶׁעשו יָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה על העבודה זרה שעבד, ועל מה שהיה מוכס ורוצח, כְּדֵי שֶׁתֵּכֶף יָמוּת מחמת הצער שיהיה לו להתגבר על יצרו, וּכְדֵי שֶׁלֹּא לִהְיוֹת כָּל יָמָיו בְּצַעַר וּבְצָרָה מחמת כפיית היצר.

יעקב לא רצה להרוג את עשו בידים, רק שימות מחמת התשובה

וְזֶהוּ מה שֶׁכָּתַב רַשִׁ"י[נ], עַל הַפָּסוּק (בראשית לב, ח)[נז] 'וַיִּירָא לוֹ', שהיה יעקב מיצר **אִם יַהֲרֹג הוּא אֶת הָאַחֵרִים. דְּקָשֶׁה, מַהוּ** ביאור תיבת 'הוּא', הָיָה לוֹ לרש"י לוֹמַר 'שהיה יעקב מיצר **אִם יַהֲרֹג אֶת אֲחֵרִים'. אֶלָּא וַדַּאי, כַּוָּנַת יַעֲקֹב הָיְתָה שֶׁיָּמוּת עשו, ומכך לא היה ירא ומיצר, אֲבָל לֹא הָיָה רוֹצֶה לִהְיוֹת 'הוּא' הָרוֹצֵחַ**, שירצחנו בידים, אלא שימות מחמת התשובה כשיגיעו המלאכים אליו. **וְאֵין** הָכִי נַמִּי, שֶׁהַתְּשׁוּבָה הָיְתָה מוֹעֶלֶת לוֹ לעשו, לִזְכוֹת לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְיַעֲקֹב נִתְפַּוֵּן עוֹד לְהֵטִיב לְעַשְׂו וּלְהַצִּיל נַפְשׁוֹ מִשַּׂחַת, אף שעשו התכוין להרע לו, ולכן היה מיצר שמא יהרגנו בלי תשובה, כי אז לא היה זוכה לחיי העולם הבא[נח].

יעקב היה סבור שעשו יחזור בתשובה לפי שהיה בן יצחק

וְהַשְׁתָּא נָבֹא לְבֵאוּר הַפְּסוּקִים שבפרשה בענין שליחת המלאכים, 'וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל עֵשָׂו אָחִיו' (בראשית לב, ד)[נט], כלומר, יַעֲקֹב שָׁלַח מַלְאָכִים אֶל עֵשָׂו, וביקש להחזירו בתשובה ולהצילו מהגיהנם, 'אל עשו' - **אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה פּוֹשֵׁעַ וּמוֹרֵד**, וְדינו כמו המינים והמומרים שמוֹרִידִין אותם לבור, **וְאֵינָם מַעֲלִין** אותם מן הבור, כלומר, מצוה להורגם, וקל וחומר שאסור להצילם מן המיתה (ע"ז כו, ב)[ס], ומכל מקום ביקש

ציונים ומקורות

דַּרְכְּךָ וְאַל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתָהּ'. **נו.** לשון רש"י, 'ויירא ויצר', 'ויירא' שמא יהרג, 'ויצר לו' אם יהרוג הוא את אחרים. **נז.** לשון הפסוק, 'וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וַיַּחַץ אֶת הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וְאֶת הַצֹּאן וְאֶת הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לְשְׁנֵי מַחֲנוֹת'. **נח.** ולמדנו מדברי רבינו חידוש גדול, שמה שהיה יעקב מיצר 'שמא יהרוג הוא את אחרים', היה מחמת שני טעמים, **א.** שלא רצה להרגו בידים. **ב.** משום שבאופן זה לא היה עשו זוכה לחיי העולם הבא. ובדברי רבינו כאן מיושב, מה שקשה לכאורה לשיטתו, שאם כששלח יעקב המלאכים לעשו, חשב שעל ידיהם יחזור עשו בתשובה וימות, אם כן, למה לבסוף היה מיצר משום 'שמא יהרוג הוא את אחרים'. אך התשובה לכך היא כמו שהתבאר, שאמנם חפץ יעקב שעשו ימות מתוך תשובה על ידי שליחות המלאכים, אבל לא רצה להרגו בידיו. **נט.** לשון הפסוק, 'וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם'. **ס.** לשון הגמרא, תני רבי אבהו קמיה דרבי יוחנן, העובדי כוכבים ורועי בהמה דקה, לא מעלין ולא מורידין,

כו, ב). לְפִי שֶׁהָיָה אָחִיו, שֶׁבָּא מִטִּפָּה קְדוֹשָׁה שֶׁל יִצְחָק כָּמוֹהוּ, וְאֶפְשָׁר שֶׁזֶּה יִגְרֹם לוֹ שֶׁיָּשׁוּב, וּמְשׁוּם הָכֵי נִשְׁתַּהֵל לְהַחֲזִירוֹ בִּתְשׁוּבָה.

וְאַף אִם לֹא יִרְצֶה לָשׁוּב, שָׁלַח לְהַגִּיד לוֹ, 'וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר' וְכוּ' (בראשית לב ו), דְּאָמְרִינַן בְּפֶרֶק קַמָּא דִּבְרָכוֹת (ז, ב), אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, מֻתָּר לְהִתְגָּרוֹת בָּרְשָׁעִים בָּעוֹלָם הַזֶּה. אֵינִי, וְהָאָמַר רַבִּי יִצְחָק, אִם רָאִיתָ רָשָׁע שֶׁהַשָּׁעָה מְשַׂחֶקֶת לוֹ, אַל תִּתְגָּרֶה בּוֹ וְכוּ'. לֹא קַשְׁיָא, הָא

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

יעקב להצילו[סא], 'לְפִי שֶׁהָיָה אָחִיו', כלומר, שֶׁבָּא מִטִּפָּה קְדוֹשָׁה שֶׁל יִצְחָק כָּמוֹהוּ - כיעקב שהיה צדיק כיצחק אביו, וְאֶפְשָׁר שֶׁזֶּה - שליחת המלאכים אליו, יִגְרֹם לוֹ שֶׁיָּשׁוּב, וּמְשׁוּם הָכֵי, נִשְׁתַּהֵל לְהַחֲזִירוֹ בִּתְשׁוּבָה. וכך הוא ביאור הפסוק, למה 'וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל עֵשָׂו' הרשע, לפי שהיה 'אָחִיו', ובא מטפה קדושה מיצחק כמוהו, ולכן סבור היה שיוכל להחזירו בתשובה.

יעקב שלח לומר לעשו שלא יוכל לנצחו לפי שהוא צדיק גמור

וְאַף אִם לֹא יִרְצֶה עשו לָשׁוּב בתשובה, מכל מקום שָׁלַח יעקב את המלאכים לְהַגִּיד לוֹ בשמו, 'וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר' וְכוּ' (בראשית לב, ו)[סב], ולספר לו שנהיה עשיר גדול עם מקנה רב, וענין השליחות לומר כן, יתבאר בהקדם מה דְּאָמְרִינַן בגמרא בְּפֶרֶק קַמָּא דִּבְרָכוֹת (ז, ב)[סג], אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי, מֻתָּר לְהִתְגָּרוֹת בָּרְשָׁעִים - לריב ולהתקוטט עמם ולמחות במעשיהם הרעים ולהוכיחם על כך[סד], בָּעוֹלָם הַזֶּה, ומקשה הגמרא, אֵינִי - וכי כך הוא, וְהָאָמַר רַבִּי יִצְחָק, אִם רָאִיתָ רָשָׁע שֶׁהַשָּׁעָה מְשַׂחֶקֶת לוֹ - שעכשיו היא שעת הצלחתו, אַל תִּתְגָּרֶה בּוֹ וְכוּ', לפי שיש לך לחשוש שמא הוא ינצח אותך ותפול בידו, ואף שהוא רשע.

והגמרא מתרצת את הקושיא בכמה אופנים, ואחד מהם הוא, לֹא קַשְׁיָא, הָא -

ציונים ומקורות

אבל המינין והמסורות והמומרים היו מורידין ולא מעלין. **סא.** נראה שכוונת רבינו היא, שגם עשו היה מה׳מורידין ולא מעלין׳, לפי שהיה כמו ישראל שעובד עבודה זרה וכופר בתורה [ראה בגמרא (קידושין יח, א) שעשו היה ישראל מומר], שהם המינים והמומרים, כמבואר ברמב״ם (הלכות רוצח פ״ד ה״י). ונראה מבואר מדברי רבינו, שהדין ׳מורידין ולא מעלין׳ לא נאמר לענייני חיי העולם הזה בלבד, אלא אף לענין להציל אותו מעונשי הגיהנם והעולם הבא, שהרי לפי דברי רבינו, כוונת יעקב בשליחות המלאכים, היתה כדי להחזירו בתשובה אף שימות על ידי כן, אלא שמתוך כך ינצל מבאר השחת לעולם הבא, ואף על פי כן הוצרך לבאר טעם מפני מה רצה להצילו שלא יפול שם, שלולא טעם זה, היה ראוי להפילו לבאר שחת אף בעוה״ב. **סב.** לשון הפסוק, 'וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי לְמָצֹא חֵן בְּעֵינֶיךָ'. **סג.** לשון הגמרא, ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, מותר להתגרות ברשעים בעולם הזה וכו׳, והאמר רבי יצחק, אם ראית רשע שהשעה משחקת לו, אל תתגרה בו וכו׳, לא קשיא, הא במילי דידיה, הא במילי דשמיא. ואיבעית אימא, הא והא במילי דשמיא, ולא קשיא, הא ברשע שהשעה משחקת לו, הא ברשע שאין השעה משחקת לו, מותר גם לצדיק שאינו גמור להתגרות]. ואיבעית אימא, הא והא ברשע שהשעה משחקת לו, ולא קשיא, הא בצדיק גמור, הא בצדיק שאינו גמור, דאמר רב הונא, מאי דכתיב (חבקוק א, יג) 'למה תביט בוגדים תחריש בבלע רשע צדיק ממנו', וכי רשע בולע צדיק, והא כתיב (תהלים לז, לג) 'ה׳ לא יעזבנו בידו', וכתיב (משלי יב, כא) 'לא יאונה לצדיק כל און', אלא צדיק ממנו [שהוא רק יוצר צדיק מהרשע, אבל אינו צדיק גמור] בולע. צדיק גמור, אינו בולע. ואיבעית אימא, שעה משחקת לו, שאני [וגם מה שלצדיק גמור מותר להתגרות, היינו רק כשאין השעה משחקת לו, אמנם לצדיק שאינו גמור, אסור להתגרות אף ברשע שאין השעה משחקת לו]. **סד.** על פי המשך דברי הגמרא שמדובר ׳במילי דשמיא׳, ועל פי **המהרש״א** (ח״א ד״ה מותר). וכתב

בְּצַדִּיק גָּמוּר, וְהָא בְּצַדִּיק שֶׁאֵינוֹ גָּמוּר. צַדִּיק מְמֻנּוּ, בּוֹלֵעַ. צַדִּיק גָּמוּר, אֵינוֹ בּוֹלֵעַ. וְאֵיבָעֵית אֵימָא, שָׂעָה מְשַׂחֶקֶת לוֹ, שָׁאנֵי. **אִם** כֵּן, לַתֵּרוּץ הָרִאשׁוֹן, מִי שֶׁהוּא צַדִּיק גָּמוּר, יָכוֹל לְהִתְגָּרוֹת בָּרְשָׁעִים. אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ צַדִּיק גָּמוּר, לֹא.

וְנָרְסִינַן הָתָם לְעֵיל (שם ע״א), מִפְּנֵי מָה יֵ״ש צַדִּיק וְטוֹב לוֹ, צַדִּיק וָרָע לוֹ. רָשָׁע וְטוֹב לוֹ, רָשָׁע וָרָע לוֹ. רָשָׁע וְטוֹב לוֹ - רָשָׁע שֶׁאֵינוֹ גָּמוּר, רָשָׁע וָרָע לוֹ - רָשָׁע גָּמוּר. צַדִּיק וְטוֹב לוֹ - צַדִּיק גָּמוּר וְכוּ׳.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

מה שאמר רבי שמעון בר יוחאי שמותר לצדיק להתגרות ברשעים, מדובר **בְּצַדִּיק גָּמוּר** שאין לו שום עבירה, ולכך מותר לו להתגרות ברשע, ואין לו לחשוש מהצלחתו, לפי שבודאי לא יעזבנו הקב״ה ליפול בידו. **וְהָא** - ומה שאמר רבי יצחק שאסור להתגרות ברשע שהשעה משחקת לו, מדובר **בְּצַדִּיק שֶׁאֵינוֹ גָּמוּר** - שיש לו מיעוט עבירות, ואף שלגבי הרשע הוא צדיק, מכל מקום אסור לו להתגרות בו לפי שצַדִּיק **מְמֻנּוּ בּוֹלֵעַ** - רשע שהשעה משחקת לו, יכול לבלוע ולנצח מי שהוא רק יותר ׳צדיק ממנו׳, אבל אינו צדיק גמור. אבל **צַדִּיק גָּמוּר** - שאין לו שום עבירה, **אֵינוֹ בּוֹלֵעַ** - אין הרשע יכול לנצחו אפילו אם השעה משחקת לו, ולכן מותר לצדיק גמור להתגרות ברשע ואין לו לחשוש שמא הרשע ינצחנו.

ועוד מתרצת הגמרא, **וְאִיבָּעֵית אֵימָא** - ואם תרצה אומר לך תירוץ אחר, **שָׂעָה מְשַׂחֶקֶת לוֹ, שָׁאנֵי** - שונה הדבר ברשע שעכשיו היא שעת הצלחתו, שאף לצדיק גמור אסור להתגרות בו, ומה שאמר רבי שמעון בר יוחאי שמותר להתגרות ברשעים, היינו רק ברשע שאין השעה משחקת לו.

אִם כֵּן, לַתֵּרוּץ הָרִאשׁוֹן שהבאנו עולה, שרק **מִי שֶׁהוּא צַדִּיק גָּמוּר, יָכוֹל לְהִתְגָּרוֹת בָּרְשָׁעִים, אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ צַדִּיק גָּמוּר, לֹא** - אסור לו להתגרות ברשעים.

וְעוד יש להקדים מה דְּנָרְסִינַן בגמרא **הָתָם לְעֵיל** (שם ע״א)[סה], ששאל משה רבינו את הקב״ה, **מִפְּנֵי מָה יֵ״ש צַדִּיק וְטוֹב לוֹ** אף בעולם הזה, ויש גם **צַדִּיק וָרָע לוֹ** - שסובל יסורים בעולם הזה, וכמו כן יש **רָשָׁע וְטוֹב לוֹ** בעולם הזה, ויש **רָשָׁע וָרָע לוֹ** בעולם הזה, והשיב לו הקב״ה, **רָשָׁע וְטוֹב לוֹ**, זהו **רָשָׁע שֶׁאֵינוֹ גָּמוּר**, שיש לו מעט זכויות, והוא מקבל שכרו בעולם הזה כדי לטרדו מן העולם הבא, ואילו **רָשָׁע וָרָע לוֹ**, זהו **רָשָׁע גָּמוּר** שאין לו שום זכויות, **צַדִּיק וְטוֹב לוֹ** זהו **צַדִּיק גָּמוּר וְכוּ׳** שאין לו שום עבירה, וצדיק ורע לו זהו צדיק שאינו גמור, שיש לו מיעוט עבירות, ועל כן רע לו בעולם הזה כדי שיענש כאן על מיעוט עוונותיו, ויהיה זכאי ונקי לעולם הבא[סו].

ציונים ומקורות

המאירי (שם ד״ה תלמיד) וז״ל, תלמיד חכם שבידו למחות ראוי שירגיש וישגיח בעניני העיר, ואם ראה רשע בתקפו שהוא פורץ גדר המצות ופורק עולן מעליו, ראוי לו להתגרות בו ואל יחוש לנזק או להפסד. ומ״מ כל שהוא מחמת תביעות ודברים שלא מן הדת, יתרחק ממנו כמה שיוכל, ואל יתגרה בו כלל שלפעמים הצלחה גוברת ברשעים, עד שפרגוד הצדיק ננעל מפניהם. וראה עוד בזה, **באמת ליעקב** (שם ד״ה מותר). **סה.** לשון הגמרא, ואמר רבי יוחנן משום רבי יוסי, שלשה דברים ביקש משה מלפני הקדוש ברוך הוא ונתן לו וכו׳, ביקש להודיעו דרכיו של הקדוש ברוך הוא ונתן לו, שנאמר (שמות לג, יג) ׳הודיעני נא את דרכיך׳, אמר לפניו, רבונו של עולם, מפני מה יש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע לו, יש רשע וטוב לו ויש רשע ורע לו וכו׳. אלא הכי קאמר ליה, צדיק וטוב לו - צדיק גמור, צדיק ורע לו - צדיק שאינו גמור, רשע וטוב לו - רשע שאינו גמור, רשע ורע לו - רשע גמור. **סו.** נראה שהביא רבינו כאן את ענין צדיק וטוב לו וכו׳ [אף שעיקר ביאורו נסוב על עשו שהוא רשע גמור ועל

וְלָבָן שָׁלַח לוֹ יַעֲקֹב לְעֵשָׂו, יוֹתֵר טוֹב לְךָ לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה, שֶׁאִם יִמְלָא לִבְּךָ לוֹמַר שֶׁאַתָּה תַּהֲרֶגֵנִי, זֶה לֹא יַעֲלֶה בְּיָדְךָ, שֶׁהוֹאִיל שֶׁ'עִם לָבָן גַּרְתִּי' (בראשית לב ה), שֶׁהָיִיתִי עִם לָבָן וְלֹא יָכוֹל לִי, שְׁמַע מִינַּהּ שֶׁאֲנִי צַדִּיק גָּמוּר, וְצַדִּיק גָּמוּר אֵינוֹ בּוֹלֵעַ, וְגַם אַתָּה לֹא תוּכַל לִי. וְעוֹד, שֶׁיֵּשׁ לִי 'שׁוֹר וַחֲמוֹר' (פסוק ו), שֶׁהוּא סִימָן שֶׁכָּל מִינֵי הַקְּלִפּוֹת מְכִנָּעִים תַּחְתַּי.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

כשם שלבן לא ניצח את יעקב כך לא ינצחנו עשו

וְלָבָן שָׁלַח לוֹ יַעֲקֹב לְעֵשָׂו על ידי המלאכים ואמר לו, יוֹתֵר טוֹב לְךָ לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה ולהשלים עמי, שֶׁאִם יִמְלָא לִבְּךָ לוֹמַר שֶׁאם תלחם בי אַתָּה תַּהֲרֶגֵנִי, זֶה לֹא יַעֲלֶה בְּיָדְךָ - לא תצליח בכך, שֶׁהוֹאִיל שֶׁ'עִם לָבָן גַּרְתִּי' (בראשית לב, ה)ס, כלומר, שֶׁהָיִיתִי עִם לָבָן הרשע ודרתי בביתו שנים רבות, וְבכל זאת, לבן לֹא יָכוֹל לִי - לנצחניס, שְׁמַע מִינַּהּ - מוכח מכך, שֶׁאֲנִי צַדִּיק גָּמוּר - שאין בי שום עבירה, וְהרי צַדִּיק גָּמוּר אֵינוֹ בּוֹלֵעַ - אין הרשע יכול לנצחו. ועוד, שאני בבחינת 'צדיק וטוב לו', שהרי ניצלתי מלבן, ונהייתי עשיר, וגם זו ראיה שאני צדיק גמור. וְהואיל ואני צדיק גמור, גַּם אַתָּה לֹא תוּכַל לִי.

וְעוֹד, שֶׁיֵּשׁ 'לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר' (שם לב, ו)סט, כלומר, כח השור וכח החמור, שהן כוחות של הקליפה הטמאה, נכנעו מפני והנם שלי ותחת ממשלתיע, שֶׁהוּא סִימָן שֶׁכָּל מִינֵי הַקְּלִפּוֹת מְכִנָּעִים תַּחְתַּי, וזהו מפני שאני צדיק גמור. ועל כן, גם אתה שכל כוחך מחמת הקליפות, לא תוכל לנצחני.

ציונים ומקורות

ענין התגרות ברשעים], כדי לבאר שיעקב הוכיח על עצמו שהיה צדיק גמור, ממה שהיה 'טוב לו', וכפי שיבואר להלן. **סז.** לשון הפסוק, 'וַיְצַו אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד עָתָּה'. **סח.** רבינו מפרש, שיעקב התכוין בדבריו 'עִם לָבָן גַּרְתִּי', להתרות לעשו ולומר לו, שכשם שלבן הרשע לא הצליח לנצחו, כך גם הוא לא יוכל לנצחו. וכך מבואר גם במדרש על פסוק זה (ב"ר עה, ה) וז"ל, לבן דהוא רבהון דרמאי יהיבתיה בחפתי, לההוא גברא על אחת כמה וכמה [- אם לבן שהיה רבן של כל הרמאים, נתתיו בבית ידי ונצחתיו, מכל שכן שאוכל לנצח אותך עשו]. וכך מבואר גם **בזוהר** (בפרשתינו קסו, ב) וז"ל, אמר רבי יהודה, מאי חמא יעקב דשדר ליה לעשו ואמר 'עם לבן גרתי', וכי מה עביד בשליחותיה דעשו (דאמר) מלה דא, אלא לבן הארמי קליה אזיל בעלמא דלא הוה בר נש דישתזיב מניה דהוא הוה חרש בחרשין ורב בקוסמין וכו', ועם כל דא לא יכיל ביעקב, ובעא לאובדא ליעקב בכמה זיינין וכו' ומלה קדמאה דשדר יעקב לעשו אמר 'עם לבן גרתי', ואי תימא דזעיר הוה ירח או שתא, לאו הכי, אלא 'ואחר עד עתה' עשרין שנין אתאחרית עמיה וכו', מיד מסתפי הוה עשו ונפק לקדמותיה, ודחילו הוה ליה מיעקב כמה דהוה ליה ליעקב מעשו [- מה ראה יעקב ששלח לו לעשו וכו', וכי מה פעל בשליחותו שעשו אמר לו דבר זה, אלא לבן הארמי היה מפורסם קול בעולם, שלא היה אדם שניצל ממנו, מפני שהוא היה חכם בכשפים ובקסמים וכו', ועם כל זה לא היה לבן יכול לעשות רע ליעקב, על אף שביקש להאבידו בכמה אופנים וכו', ודבר ראשון ששלח יעקב לעשו אמר 'עם לבן גרתי', ואם תאמר שזמן קצר גרתי עמו, כמו חודש או שנה, לא כן הוא, אלא עשרים שנה נתארחתי עמו וכו', מיד היה עשו מתיירא מיעקב, ויצא לקראתו להתפייס עמו, והיה עשו מתיירא מיעקב כמו שהיה יעקב מתיירא מעשו] וכו'. **סט.** לשון הפסוק, 'וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי לְמְצֹא חֵן בְּעֵינֶיךָ'. **ע.** ראה **זוהר** (בפרשתינו שם) וז"ל, 'ויהי לי שור וחמור', אינון תרין גזרי דינין דכד מתחברן תרווייהו כחדא, לא מתחברן אלא לאבאשא עלמא [- אלו הן שתי כוחות הדין, שכאשר שניהם מתחברים יחד, אינם מתחברים אלא כדי להרע לעולם], ובגין כך כתיב (דברים כב, י) 'לא תחרוש בשור ובחמור יחדו', 'צאן ועבד ושפחה', אלין אינון כתרי תתאי דקטל קודשא בריך הוא במצרים [- אלה הן הספירות התחתונות של הקליפות שהרג הקב"ה

וַיָּשָׁבוּ הַמַּלְאָכִים וְכוּ' בָּאנוּ אֶל אָחִיךָ אֶל עֵשָׂו' (פסוק ז), שֶׁהָיְתָה אוֹמֶרֶת אָחִי הוּא, וְאֶפְשָׁר שֶׁיָּשׁוּב בִּתְשׁוּבָה, אֲבָל הוּא קְשֵׁה עֹרֶף וְאֵינוֹ רוֹצֶה לָשׁוּב. וְהִקְדִּימוּ 'אֶל אָחִיךָ' לְ'אֶל עֵשָׂו', הֵפֶךְ מַה שֶּׁאָמַר 'אֶל עֵשָׂו אָחִי', לְרָמֹז שֶׁהַטִּפָּה קְדוֹשָׁה שֶׁהָיְתָה לוֹ מֵחֲמַת יִצְחָק אָבִיו, כְּבָר נִשְׁמְטָה וְנֶאֱבְדָה, וְהוּא כֻּלּוֹ 'עֵשָׂו', כְּלוֹמַר, כֻּלּוֹ טָמֵא וְאֵין בּוֹ צַד קְדֻשָּׁה כְּלָל. וְאַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱבַד מִמֶּנּוּ כָּל חֶלֶק הַטּוֹב שֶׁהָיָה לוֹ, עִם כָּל זֶה, עֲדַיִן הוּא בְּתָקְפּוֹ וּבִגְבוּרָתוֹ, וְצָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהַשָּׂעָה מְשַׂחֶקֶת לוֹ.

וְזֶהוּ, 'וְגַם הֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ' (שם), וְקָשֶׁה, מַהוּ 'וְגַם'. אֶלָּא, לֹא דַי שֶׁהוּא הקדושה שהיתה לעשו מכח אביו נשמטה ממנו

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

ועל[עא] כך נאמר (בראשית לב, ז)[עב] **'וַיָּשָׁבוּ הַמַּלְאָכִים** אֶל יַעֲקֹב לֵאמֹר **בָּאנוּ** אֶל **אָחִיךָ אֶל עֵשָׂו'**, פירוש, באנו אל מי שֶׁהָיְתָה **אוֹמֶרֶת** עליו **'אָחִי הוּא'**[עג], שגם הוא נולד מטפה קדושה מיצחק, **וְלכן אֶפְשָׁר שֶׁיָּשׁוּב בִּתְשׁוּבָה, אֲבָל הוּא קְשֵׁה עֹרֶף** - מחזיר ערפו כנגד המוכיחים וממאן לשמוע דבריהם[עד], **וְאֵינוֹ רוֹצֶה לָשׁוּב** בתשובה.

וְהִקְדִּימוּ המלאכים[עה] **'אֶל אָחִיךָ' לְ'אֶל עֵשָׂו אָחִי'**[עו], **לְרָמֹז שֶׁהַטִּפָּה קְדוֹשָׁה** שֶׁהָיְתָה לוֹ מֵחֲמַת יִצְחָק אָבִיו, כְּבָר נִשְׁמְטָה ממנו **וְנֶאֱבְדָה**, **וְעכשיו הוּא 'כֻּלּוֹ עֵשָׂו'**, כְּלוֹמַר, כֻּלּוֹ טָמֵא, **וְאֵין בּוֹ צַד קְדֻשָּׁה כְּלָל. וְאַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱבַד מִמֶּנּוּ כָּל חֶלֶק הַטּוֹב שֶׁהָיָה לוֹ, עִם כָּל זֶה, עֲדַיִן הוּא בְּתָקְפּוֹ וּבִגְבוּרָתוֹ**[עז], **וְאם כן**, בודאי **צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהַשָּׂעָה מְשַׂחֶקֶת לוֹ** אף על פי שהוא רשע גמור, ולכך אין להתגרות בו.

עשו חשב שלפי שני תירוצי הגמרא הוא ינצח את יעקב

וְזֶהוּ מה שאמרו המלאכים ליעקב (שם), 'וְגַם הֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ', וְקָשֶׁה, מַהוּ לשון 'וְגַם', שהיה לפסוק לומר 'והוא הולך לקראתך'. **אֶלָּא** כך התכוונו המלאכים לומר ליעקב, **לֹא**

ציונים ומקורות

במצרים, כמו שכתוב] (שמות יב, כט) 'בכור בהמה', 'בכור השבי' (שם יא, ה) 'בכור השפחה', הדא הוא דכתיב 'צאן ועבד ושפחה'. ופירש **בשם משמואל** (בפרשתנו, תרע"ו), שלפי הזוהר, יובן מאמר השליחות 'ויהי לי שור וחמור', היינו שור וחמור דטומאה, מעתה נכנעים לי. ונראה שכך היא גם כוונת רבינו. וראה עוד בזה **בתיקוני זוהר** (הקדמה יב, ב) **ובמגלה עמוקות** (אופן עא, קמד, רנב). **ובשפתי כהן** (בפרשתינו ד"ה ויהי לי) כתב, כאן רמז על ארבע קליפות של אגוז שחופין על הפרי כמו שאמרו בזוהר (תיקוני זוהר תיקון יח). ואמר 'ויהי לי', שהם כפופים לי ונתגיירו ונתלבנו עמי, וזהו 'עם לבן גרתי', ושור וחמור רמז על השתים אחת ירוקה ומרה, ולזה נרמזה בשור, ואחת קשה ואדומה שהן חופין על הצאן, והשתים האחרות הן נאכלות והם לי כמו עבד ושפחה.

עא. רבינו מבאר תשובת המלאכים ליעקב בדרך 'על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון', שבתחילה מבאר מה שהשיבו לו המלאכים על מה שביקש יעקב להחזיר את עשו בתשובה מפני שיש בו טפה קדושה. ולאחר מכאן מבאר היאך שלל עשו את טענת יעקב שלא יוכל לנצחו מפני שהוא צדיק גמור.

עב. לשון הפסוק, 'וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל אָחִיךָ אֶל עֵשָׂו וְגַם הֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ'.

עג. נראה שדברי רבינו כאן הם על פי פירוש רש"י שז"ל, 'באנו אל אחיך אל עשו', שהיית אומר אחי הוא, אבל הוא נוהג עמך כעשו הרשע, עודנו בשנאתו.

עד. על פי שמות (לב, ט) 'וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה רָאִיתִי אֶת הָעָם הַזֶּה וְהִנֵּה עַם קְשֵׁה עֹרֶף הוּא', ופירש רש"י, 'קשה עורף' - מחזירין קשי ערפם לנגד מוכיחיהם, וממאנים לשמוע.

עה. **והאלשיך** כתב בענין זה, 'אל אחיך אל עשו', ולא לאמר 'אל עשו אחיך' כאשר חשבת בשלחך אותנו וכו', באנו אל אחיך, ואינו כאח, רק עשו רע הלבב.

עו. בדפו"ר כתוב 'אחיך'.

עז. אולי יש לומר, שמה שכתב רבנו לפרש שאמרו לו שהוא עדיין 'בתוקפו ובגבורתו', הוא ממה שכתוב

סוֹמֵךְ עַצְמוֹ עַל תֵּרוּץ שֵׁנִי, דְּהַשָּׁעָה מְשַׂחֶקֶת לוֹ שָׁאנֵי, אֶלָּא לְפִי הַתֵּרוּץ רִאשׁוֹן, גַּם כֵּן הוּא סוֹבֵר לְהָלָחֵם עִמּוֹ, לְפִי שֶׁאֵין אַתָּה צַדִּיק גָּמוּר. וּמִמַּה שֶׁנִּצְחָתוֹ לְלָבָן, אֵין רְאָיָה, לְפִי שֶׁלָּבָן לֹא הָיָה לוֹ זְכוּת יְשִׁיבַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאַף לֹא זְכוּת כִּבּוּד אָב וָאֵם, כְּמוֹ שֶׁהָיָה לְעֵשָׂו, כְּדִכְתִיב (שם כד, נ) וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל וְכוּ', וְאָמְרוּ זַ"ל (הובא ברש"י שם), רָשָׁע הָיָה וְקָפַץ לִפְנֵי אָבִיו. וְלָבָן, וַיֵּרָא יַעֲקֹב מְאֹד (שם לב, ח), פֶּן יְהֵיֶה הַדָּבָר כְּאוֹתוֹ תֵּרוּץ שֶׁהַשָּׁעָה מְשַׂחֶקֶת לוֹ שָׁאנֵי. וְעוֹד, וַיֵּצֶר לוֹ, שֶׁאֲפִלּוּ יְהֵיֶה הַדָּבָר כְּאוֹתוֹ הַתֵּרוּץ

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

דְּי שֶׁהוּא - עשו, סוֹמֵךְ עַצְמוֹ עַל הַתֵּרוּץ הַשֵּׁנִי שבגמרא ברכות, דְּרשע שֶׁהַשָּׁעָה מְשַׂחֶקֶת לוֹ שָׁאנֵי, ואף לצדיק גמור אסור להתגרות עמו, שמא ינצחנו הרשע, אֶלָּא ש'גַּם' לְפִי הַתֵּרוּץ רִאשׁוֹן בגמרא שם, שלצדיק גמור מותר להתגרות ברשע אף אם השעה משחקת לו, 'גַּם' כֵּן הוּא - עשו סוֹבֵר לְהָלָחֵם עִמּוֹ, לְפִי שֶׁאֵין אַתָּה צַדִּיק גָּמוּר, ולצדיק שאינו גמור, אסור להתגרות ברשע, אף לפי התירוץ הראשון.

וּמִמַּה שֶׁנִּצְחָתוֹ לְלָבָן אֵין רְאָיָה שתוכל גם לנצחו, לְפִי שֶׁלָּבָן לֹא הָיָה לוֹ זְכוּת יְשִׁיבַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שהרי היה דר בחוץ לארץ, וְאַף לֹא היה לו זְכוּת של כִּבּוּד אָב וָאֵם, כְּמוֹ שֶׁהָיָה לְעֵשָׂו - שהיה מכבד את אביו ואמו, כפי שיבואר להלן, מה שאין כן לבן, כְּדִכְתִיב (בראשית כד, נ)[עח] וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל' וְכוּ', וְאָמְרוּ רבותינו זַ"ל (הובא ברש"י שם), שלכן הקדים הפסוק את לבן לבתואל אביו, לפי שלבן רָשָׁע הָיָה, וְקָפַץ להשיב לִפְנֵי בתואל אָבִיו[עט]. ומבואר מכך, שלבן לא היה נזהר בכיבוד אב, וגם זכות ישיבת ארץ ישראל לא היתה לו, ולכן היה יעקב נחשב נגדו כצדיק גמור, ולא היה לבן יכול לנצחו. אבל נגד עשו, שהיה זהיר בכבוד אב, וגם היתה לו זכות ישיבת ארץ ישראל, כמבואר במדרש שיובא בסמוך, לא היה יעקב נחשב כצדיק גמור, והיה אסור ליעקב להתגרות בו[פ].

'ויירא יעקב' מפני שהשעה שיחקה לעשו, 'ויצר לו' פן אינו צדיק גמור

וְלָבָן[פא], נאמר בהמשך הפסוקים וַיִּרָא יַעֲקֹב מְאֹד' (בראשית לב, ח)[פב], שהיה יעקב מתיירא, פֶּן יְהֵיֶה הַדָּבָר כְּאוֹתוֹ תֵּרוּץ בגמרא שֶׁהַשָּׁעָה מְשַׂחֶקֶת לוֹ שָׁאנֵי, ולכן אולי ינצח אותו עשו לפי שהשעה שיחקה לו אז. וְעוֹד, וַיֵּצֶר לוֹ, לפי שֶׁאֲפִלּוּ יְהֵיֶה הַדָּבָר כְּאוֹתוֹ הַתֵּרוּץ שֶׁל צַדִּיק מְמֻנּוּ בּוֹלֵעַ,

ציונים ומקורות

באותו פסוק וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ, שהם ארבע מאות ראשי גייסות, כמבואר במדרש (ב"ר עה, יב). **עח.** לשון הפסוק, וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מֵה' יָצָא הַדָּבָר לֹא נוּכַל דַּבֵּר אֵלֶיךָ רַע אוֹ טוֹב'. **עט.** אולי המקור לדברי רש"י הוא בפסיקתא זוטרתא שם שז"ל, 'ויען לבן ובתואל'. מרוב חציפותו קפץ בראש. **פ.** ומבואר דבר חידוש מדברי רבינו, שהגדרת 'צדיק גמור, צדיק שאינו גמור', תלויה ברשע שהוא מתגרה עמו, והיינו, שאם יש לרשע זה איזה זכות שאין לצדיק, הרי הוא נגדו כצדיק שאינו גמור, ואם לאו הוא נחשב כצדיק גמור. שהרי מתבאר מדברי רבינו, שכלפי לבן היה יעקב נחשב כצדיק גמור, לפי שלא היו לו ללבן זכות ארץ ישראל וזכות כבוד אב ואם, אף שגם ליעקב לא היו זכויות אלה, ולכן לא היה לבן יכול לנצחו, ואילו נגד עשו היה יעקב נחשב כצדיק שאינו גמור, מחמת זכויות אלה שהיו לעשו ולא ליעקב. ויל"ע. **פא.** פירוש, רש"י ועוד מפרשים דקדקו מהו כפל הלשון וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ, עיין בדבריהם מה שביארו. ורבינו מבאר, ש'וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד', הוא לפי התירוץ שהשעה משחקת לו שאני, ו'וַיֵּצֶר לוֹ' הוא לפי התירוץ שיש חילוק בין צדיק גמור לצדיק שאינו גמור. **פב.** לשון הפסוק, וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וַיַּחַץ אֶת הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וְאֶת הַצֹּאן וְאֶת

שֶׁל צַדִּיק מְמֻנוּ בּוֹלֵעַ, יַעֲקֹב מִקְרֵי צַדִּיק מְמֻנוּ, וְלֹא צַדִּיק גָּמוּר, מִפְּנֵי שֶׁכָּל הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה לֹא יָשַׁב בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְלֹא כִּבֵּד אֶת הוֹרָיו וְכוּ׳.

וְזֶהוּ דְּאָמְרִינַן בַּמִּדְרָשׁ (ב״ר עו, ב), אָמַר יַעֲקֹב, תֹּאמַר שֶׁהוּא בָּא עָלַי מִכֹּחַ יְשִׁיבַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כָּל הַשָּׁנִים הַלָּלוּ יָשַׁב שָׁם וְכִבֵּד אֶת הוֹרָיו.

ז

מִדְרָשׁ רַבָּה (ב״ר עח, ח), ׳וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם׳ (בראשית לג, ג), הָדָא הוּא דִּכְתִיב

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

צדיק גמור אינו בולע׳, מכל מקום, יַעֲקֹב מִקְרֵי רק ׳צַדִּיק מְמֻנוּ׳ - שהיה צדיק יותר מעשו, וְלֹא צַדִּיק גָּמוּר שאין לו שום חטא, מִפְּנֵי שֶׁכָּל הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה, משברח מיצחק ורבקה ועד עכשיו, לֹא יָשַׁב יעקב בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְלֹא כִּבֵּד אֶת הוֹרָיו וְכוּ׳, ולכן היה מיצר, שאף לפי תירוץ זה יוכל עשו לנצחו.

וְזֶהוּ מה דְּאָמְרִינַן בַּמִּדְרָשׁ (ב״ר עו, ב)[פג], אָמַר יַעֲקֹב, תֹּאמַר שֶׁהוּא - עשו בָּא עָלַי מִכֹּחַ זכות מצות יְשִׁיבַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, ומכח זכות מצות כיבוד אב ואם, שהרי כָּל הַשָּׁנִים הַלָּלוּ שהייתי בבית לבן, לא קיימתי מצות ישיבת ארץ ישראל, ומצות כיבוד אב ואם, ואילו הוא, עשו, יָשַׁב שָׁם וקיים מצות ישיבת ארץ ישראל, וְכִבֵּד אֶת הוֹרָיו[פד].

ז

ביאור גודל הרחמנות שהיה לאברהם וליעקב

רחמיו של הקב״ה כמו הרחמן שבאבות

בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (ב״ר עח, ח) **דרשו על הפסוק**

(בראשית לג, ג) ׳**וְהוּא** [יעקב] **עָבַר לִפְנֵיהֶם**׳[א]

[לפני נשיו ובניו, כדי שלא יפגע בהם עשו

ציונים ומקורות

הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת׳. **פג.** לשון המדרש, אמר [יעקב], כל השנים הללו [עשו] יושב בארץ ישראל, תאמר שהוא בא עלי מכח ישיבת ארץ ישראל, כל השנים הללו הוא יושב ומכבד את הוריו, תאמר שהוא בא עלי מכח כיבוד אב ואם. **פד. תמצית הדרוש: א.** המלאכים ששלח יעקב לעשו, לא היו מתוך המחנה שבאו לקראתו כשיצא מבית לבן, אלא מלאכים אחרים שנזדמנו לו במיוחד לכך. **ב.** להגר נשתלחו ה׳ מלאכים, לרמז שכאשר יתוסף לשרי האות ה״א - המסוגלת לפריה וריבה - ותיקרא שרה, תזכה להוליד. **ג.** אם להגר נזדמנו מלאכים ממש כדי לפייסה אף על פי שחטאה כנגד שרה, כל שכן שיזדמנו ליעקב שלא חטא כנגד עשו. **ד.** אם נשתלחו מלאכים להפוך דעתם של לבן אף שהדבר לא היה מוכרח כל כך, בודאי שראוי שישתלחו להפוך דעתו של עשו, מפני שהוצרך יעקב לכך. **ה.** יעקב היה צריך לשלוח מלאכים לעשו מחמת שני טעמים. **א.** כדי לפייס את עשו שלא יעלוב את יעקב [דומה להגר]. **ב.** כדי להפוך דעתו ושיודה לו על הברכות [דומה לאליעזר]. **ו.** לרבי יוסי אין ללמוד מהגר ואליעזר, לפי ששם נזדמנו המלאכים לעשות רצון המקום, ואילו שליחת המלאכים לעשו היתה נגד רצון המקום. ולכן סובר שיש ללמוד זה מיוסף, שאצלו נשתלחו מלאכים להצילו, אף שרצון המקום היה שירד למצרים. **ז.** שלשה מלאכים ליוסף, לרמז על שלשה מיני לשון הרע שדיבר. **ח.** שליחות המלאכים מיעקב לעשו, לא היה כדי לברר אם עדיין עשו שונאו, אלא שלחם ׳לאחיו׳, שמפני שנולד ליצחק, אפשר שיוכל להחזירו בתשובה. **ט.** אם היה עשו עושה תשובה, היה מת מהר וזוכה לעולם הבא. **י.** יעקב רצה שעשו ימות מחמת התשובה, אך לא שיהרגנו בידים. **יא.** יעקב שלח לעשו שלא יוכל לנצחו לפי שהוא צדיק גמור. **יב.** ׳עם לבן גרתי׳, כשם שלבן לא ניצח אותי, כך אתה לא תנצחני. **יג.** המלאכים השיבו שכל הקדושה נשמטה מעשו ולא יעשה תשובה, ויש בו רק בחינת ׳עשו׳. **יד.** עשו היה סבור שהוא בבחינת רשע שהשעה משחקת לו, ולכן ינצח את יעקב. וגם סבר שיעקב אינו צדיק גמור. **טו.** לדברי המלאכים בסברת עשו, רק לבן לא היה יכול לנצח את יעקב, לפי שלא היו לו מצוות ישיבת ארץ ישראל וכיבוד אב ואם, אבל עשו ינצחנו מחמת זכויות אלה שהיו רק לו ולא ליעקב. **א.** לשון הפסוק, וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם

(תהלים קג, יג) 'כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים', תָּנֵי רַבִּי חִיָּא, כְּרַחֲמָן שֶׁבַּאָבוֹת. וְאֵיזֶהוּ רַחֲמָן שֶׁבַּאָבוֹת, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר זֶה אַבְרָהָם, אָמַר אַבְרָהָם 'חָלִלָה לְךָ מֵעֲשֹׂת כַּדָּבָר הַזֶּה' (בראשית יח, כה). רַבִּי לֵוִי אָמַר יַעֲקֹב, 'וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם', אָמַר טָב דְּיִגַּע בִּי וְלֹא בְּהוֹן, עכ"ל.

מַקְשִׁים הָעוֹלָם, דְּבִשְׁלָמָא לְלֵוִי דְּקָאָמַר דְּיַעֲקֹב הוּא רַחֲמָן עַל הַבָּנִים, נִיחָא, אָמְנָם לְרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר זֶה אַבְרָהָם, מָה עִנְיָן זֶה לָזֶה, וַהֲלֹא מַעֲשֶׂה דְּסְדוֹם לֹא הָיוּ בָּנָיו. וְהַיְפֶה תֹּאַר תֵּרֵץ, דְּכָל שֶׁכֵּן הוּא, דְּאִם עַל אֵלֶּה, שֶׁלֹּא הָיוּ בָּנָיו, בִּקֵּשׁ עֲלֵיהֶם וְהָיָה רַחֲמָן עֲלֵיהֶם, מִכָּל שֶׁכֵּן אִלּוּ הָיוּ בָּנָיו.

וּלְדִידַן נִרְאֶה דְּלֹא קָשֵׁי מִידֵי, דְּאַף מַעֲשֶׂה דְּסְדוֹם הָיוּ נִקְרָאִים בָּנָיו, שֶׁהֲרֵי פֵּרֵשׁ רַשְׁ"י עַל פָּסוּק 'הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם' (שם יח, יז), קָרָאתִי דְּאָמַר זֶה אַבְרָהָם, מָה עִנְיָן זֶה לָזֶה, וַהֲלֹא מַעֲשֶׂה דְּסְדוֹם לֹא הָיוּ בָּנָיו. וְהַיְפֶה תֹּאַר תֵּרֵץ, דְּכָל שֶׁכֵּן הוּא, דְּאִם עַל אֵלֶּה, שֶׁלֹּא הָיוּ בָּנָיו, בִּקֵּשׁ עֲלֵיהֶם וְהָיָה רַחֲמָן עֲלֵיהֶם, מִכָּל שֶׁכֵּן אִלּוּ הָיוּ בָּנָיו.

וּלְדִידַן נִרְאֶה דְּלֹא קָשֵׁי מִידֵי, דְּאַף מַעֲשֶׂה דְּסְדוֹם הָיוּ נִקְרָאִים בָּנָיו, שֶׁהֲרֵי פֵּרֵשׁ רַשְׁ"י עַל פָּסוּק 'הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם' (שם יח, יז), קָרָאתִי

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

תחילה], הָדָא הוּא דִכְתִיב (תהלים קג, יג) 'כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים רִחַם ה' עַל יְרֵאָיו' - רחמי הקב"ה על ישראל נמשלו כמו רחמי האב המרחם על בניו, ולא נתפרש מי הוא אותו האב, תָּנֵי רַבִּי חִיָּא, רחמי הקב"ה הם כְּרַחֲמָן שֶׁבַּאָבוֹת המיוחד ברחמיו מכל שלשת האבות[ב]. וְאֵיזֶהוּ הרַחֲמָן שֶׁבַּאָבוֹת, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר זֶה אַבְרָהָם שריחם ביותר על אנשי סדום הרשעים, וכך אָמַר אַבְרָהָם בתפילתו על סדום 'חָלִלָה לְךָ מֵעֲשֹׂת כַּדָּבָר הַזֶּה לְהָמִית צַדִּיק עִם רָשָׁע' (בראשית יח, כה)[ג]. רַבִּי לֵוִי אָמַר, האב המופלג ברחמנותו זה יַעֲקֹב, שהסתכן והקדים עצמו לפני בניו, 'וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם' כדי שיינצלו בניו מעשו, אָמַר - יעקב, טָב דְּיִגַּע בִּי וְלֹא בְּהוֹן - מוטב שיפגע עשו בי ולא בבני[ד], עכ"ל המדרש.

כל האומות חשובות כבניו של אברהם

ובביאור דברי המדרש מַקְשִׁים הָעוֹלָם, דְּבִשְׁלָמָא לְרבי לֵוִי דְּקָאָמַר דְּיַעֲקֹב הוּא רַחֲמָן עַל הַבָּנִים נִיחָא, שכן רחמיו של יעקב היו על בניו להצילם מפני עשו, אָמְנָם לְרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר זֶה אַבְרָהָם שריחם על אנשי סדום, מָה עִנְיָן זֶה לָזֶה - מה ענין רחמיו על סדום לרחמי אב על בנים, וַהֲלֹא מַעֲשֶׂה דְּסְדוֹם לֹא הָיוּ בָּנָיו, ואילו הפסוק המשיל את רחמי הקב"ה לרחמי האב על בניו. וְהַיְפֶה תֹּאַר תֵּרֵץ, דְּכָל שֶׁכֵּן הוּא, דְּאִם עַל אֵלֶּה - אנשי סדום שֶׁלֹּא הָיוּ בָּנָיו בִּקֵּשׁ רחמים עֲלֵיהֶם וְהָיָה רַחֲמָן עֲלֵיהֶם, מִכָּל שֶׁכֵּן אִלּוּ הָיוּ בָּנָיו בסכנה בודאי היה מרחם עליהם ביותר[ה].

וּלְדִידַן נִרְאֶה דְּלֹא קָשֵׁי מִידֵי, דְּאַף מַעֲשֶׂה דְּסְדוֹם הָיוּ נִקְרָאִים בָּנָיו של אברהם, שֶׁהֲרֵי פֵּרֵשׁ רַשְׁ"י עַל הַפָּסוּק (שם יח, יז) 'הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה'

ציונים ומקורות

וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע פְּעָמִים עַד גִּשְׁתּוֹ עַד אָחִיו. **ב.** וזהו 'כרחם אב' המיוחד ברחמיו, ולא 'כרחמי אבות' שיהיה משמע סתם אבות רחמנים. ועוד שלכאורה רחמי האם מרובים משל האב, והיה לו לומר 'כרחם אם', אלא הכוונה לרחמן שבאבות (יפה תואר). **ג.** ובאמת מפסוק זה אין כל כך ראיה שביקש רחמים עליהם, אלא ביקש שינהג עמם ה' במידת המשפט שלא להמית הצדיקים עם הרשעים, ועמד בזה רבנו להלן. **ד.** ואין לומר שמדרך העולם נהג כן לעמוד לפני בנו ולא מאחריהם, כי מלשון הפסוק 'והוא עבר' משמע שהרחיק לעמוד לפניהם, ובודאי היתה כוונתו שבזמן שיילחם בעשו יינצלו בניו הרחוקים ממנו (יפה תואר). **ה. ביפה תואר** לפנינו לא תירץ כן, אלא כהמשך דברי רבנו שהיו חשובים בניו וכפי שנאמר 'כי **אב** המון גוים נתתיך', וצ"ע.

אוֹתוֹ אַב הֲמוֹן גּוֹיִם, וְעַכְשָׁו אַכְרִית אֶת הַבָּנִים וְלֹא אוֹדִיעַ לָאָב שֶׁהוּא אוֹהֲבִי, עכ"ל. וְשַׁפִּיר מַייְתֵי רְאָיָה עַל פְּסוּק 'כְּרַחֵם אָב' מֵאַבְרָהָם בִּסְדוֹם, שֶׁהֲרֵי הָיוּ חֲשׁוּבִים בָּנָיו.

אֶלָּא אִי קַשְׁיָא הָא קַשְׁיָא, אֵיךְ נִרְאֶה מִמַּעֲשֵׂה אַבְרָהָם בִּסְדוֹם שֶׁיִּהְיֶה מֻחֲמַת רַחֲמָנוּת, וַהֲלֹא אַבְרָהָם לֹא תָּבַע אֶלָּא בְּמִדַּת מִשְׁפָּט, כְּדִכְתִיב (שם פסוק כה) 'חָלִלָה לְךָ מֵעֲשֹׂת וכו' לְהָמִית צַדִּיק עִם רָשָׁע וכו' הַשֹּׁפֵט כָּל הָאָרֶץ' וכו'.

וּבִדְקְדּוּק אַחַר עַל הַפְּסוּק יִתְרַץ הַכֹּל, שֶׁהֲרֵי אַבְרָהָם לֹא תָּבַע אֶלָּא מִמִּדַּת מִשְׁפָּט, וְהַמִּשְׁפָּט הוּא שֶׁהַצַּדִּיק יִחְיֶה וְהָרָשָׁע יָמוּת. הֵשִׁיב לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, 'אִם אֶמְצָא בִּסְדֹם חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם וכו' וְנָשָׂאתִי לְכָל הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם' (שם פסוק כו), וְכִי בְּךָ הוּא הַדִּין

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

להחריב את סדום, הרי קָרָאתִי אוֹתוֹ [את אברהם] אַב הֲמוֹן גּוֹיִם - אביהם של כל האומות[ז], וְעַכְשָׁו אַכְרִית אֶת הַבָּנִים [אנשי סדום] וְלֹא אוֹדִיעַ לָאָב [אברהם] שֶׁהוּא אוֹהֲבִי[ח], עכ"ל. וְאם כן שַׁפִּיר מַייְתֵי רְאָיָה עַל הפְּסוּק 'כְּרַחֵם אָב' מֵתפילת אַבְרָהָם בִּסְדוֹם, שֶׁהֲרֵי גם הם הָיוּ חֲשׁוּבִים כמו בָּנָיו, ורחמיו עליהם היו מענין רחמי האב על בניו.

ביאור בקשת אברהם לנהוג עמם במידת המשפט

אֶלָּא אִי קַשְׁיָא הָא קַשְׁיָא, אֵיךְ נִרְאֶה מִמַּעֲשֵׂה אַבְרָהָם בִּסְדוֹם שֶׁיִּהְיֶה תפילתו מֻחֲמַת רַחֲמָנוּת עליהם, וַהֲלֹא אַבְרָהָם לֹא תָּבַע מהקב"ה שירחם עליהם לפנים משורת הדין, אֶלָּא שינהג עמהם בְּמִדַּת מִשְׁפָּט, כי אין שורת הדין נותנת להמית צדיקים עם רשעים, כְּדִכְתִיב (שם פסוק כה) 'חָלִלָה לְךָ מֵעֲשֹׂת וכו' לְהָמִית צַדִּיק עִם רָשָׁע וְהָיָה הַשֹּׁפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט' וכו', ולא ביקש רחמים על הרשעים, אלא שיינצלו הצדיקים במידת המשפט[ט].

וּבִדְקְדּוּק אַחַר עַל הַפְּסוּק יִתְרַץ הַכֹּל, שבאמת על כרחנו לומר שבקשתו של אברהם היתה לנהוג במידת הרחמים עם סדום ולא במידת המשפט, דהנה יש להקשות שֶׁהֲרֵי אַבְרָהָם לֹא תָּבַע בדבריו רחמים על הרשעים, אֶלָּא שתהיה ההנהגה מִמִּדַּת מִשְׁפָּט, וכמו שאמר אברהם לפני הקב"ה, הֲשֹׁפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט', וְהַמִּשְׁפָּט הוּא שֶׁהַצַּדִּיק יִחְיֶה וְהָרָשָׁע יָמוּת, ואם כן מפני מה הֵשִׁיב לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (שם פסוק כו) 'אִם אֶמְצָא בִּסְדֹם חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם וכו' וְנָשָׂאתִי לְכָל הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם', דהיינו גם לרשעים בזכות הצדיקים, וְכִי בְּךָ הוּא הַדִּין שֶׁבִּשְׁבִיל הַצַּדִּיק - בזכותו יִחְיֶה הָרָשָׁע, בתמיה[ט]. וְאִם אַבְרָהָם תָּבַע

ציונים ומקורות

ו. במדרש (בראשית רבה מט, ב), כבר קראתי אותו אביהם, שנאמר (בראשית יז ה) 'כי אב המון גוים נתתיך', דנים את הבן חוץ מן האב [בתמיה].
ז. לשון רש"י, המכסה אני, בתמיה. אשר אני עושה, בסדום. לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו, אני נתתי לו את הארץ הזאת, וחמשה כרכין הללו שלו הן, שנאמר (בראשית י, יט) גבול הכנעני מצידון וגו' בואכה סדומה ועמורה וגו'. קראתי אותו אברהם, אב המון גוים, ואשמיד את הבנים ולא אודיע לאב שהוא אוהבי.
ח. והגם שהקדים ואמר 'האף תספה ולא תשא למקום למען חמשים הצדיקים', יש לומר שלא היתה בקשתו אלא להציל המקום עצמו מן ההפיכה יחד עם הצדיקים שבקרבו, אבל לא שינצלו הרשעים עם הצדיקים, שהרי ביקש רק על קיום המשפט. (ראה רד"ק פסוק כד, מהרש"א ח"א ע"ז ד. ד"ה מ"ד). אמנם מפירוש רש"י נראה שהיתה תחילת בקשתו להציל גם הרשעים עם הצדיקים, והוסיף לבקש גם על הצדיקים לבדם, וראה גם רא"ם שם.
ט. כאן מפרש רבנו 'לכל המקום' היינו לכל יושבי המקום לרבות הרשעים, שכן משמע מדקדוק הלשון

שֶׁבִּשְׁבִיל הַצַּדִּיק יִחְיֶה הָרָשָׁע, וְאִם אַבְרָהָם תָּבַע שֶׁהַצַּדִּיק לֹא יִהְיֶה כָּרָשָׁע מִצַּד מִדַּת הַמִּשְׁפָּט, מִמֵּילָא נִשְׁמָע שֶׁאַף הָרָשָׁע לֹא יוּכַל לִהְיוֹת כַּצַּדִּיק.

אֶלָּא וַדַּאי צָרִיךְ לוֹמַר, דְּבִשְׁלָמָא אִם הַצַּדִּיק יָמוּת עִם הָרָשָׁע, אָז אֵין מִשְׁפָּט, אֲבָל אִם הָרָשָׁע יִחְיֶה עִם הַצַּדִּיק, אָז יֵשׁ מִשְׁפָּט, לְפִי שֶׁלְּגַבֵּי מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּתִיב (שמות לג, יט) 'וְרִחַמְתִּי אֶת אֲשֶׁר אֲרַחֵם', וּפֵרְשׁוּ רַז"ל (ברכות ז, א), אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ הָגוּן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ כְּדַאי. וּכְשֶׁתָּבַע אַבְרָהָם מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֵינוֹ מִשְׁפָּט לְהָמִית צַדִּיק עִם רָשָׁע, עַל כָּרְחָךְ לוֹמַר, שֶׁתְּבִיעָתוֹ נַמִּי הָיְתָה שֶׁאִם יֵשׁ צַדִּיקִים שֶׁיִּהְיוּ נִצּוֹלִים אַף הָרְשָׁעִים, וּלְפִי מִדָּתוֹ תֵּרֵץ לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא 'אִם אֶמְצָא בִסְדֹם' וְכוּ'. וְלָכֵן שַׁפִּיר קָאָמַר

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

שֶׁהַצַּדִּיק לֹא יִהְיֶה נענש כָּרָשָׁע, מִצַּד מִדַּת הַמִּשְׁפָּט הנותנת שיהיה כל אדם נידון על מעשיו ולא על מעשי חבריו, מִמֵּילָא נִשְׁמָע עוד מדבריו שֶׁאַף הָרָשָׁע לֹא יוּכַל לִהְיוֹת ניצל כַּצַּדִּיק, כי זאת היא מידת המשפט לתת לאדם כפי מעשיו, בין לשכר בין לעונש, ומדוע השיב לו הקב"ה שבשכר חמשים צדיקים ינצלו גם הרשעים.

בכלל בקשתו של אברהם שיינצלו הרשעים עם הצדיקים

אֶלָּא וַדַּאי צָרִיךְ לוֹמַר, שגם אברהם התכוין לכך שיינצלו הרשעים בזכות הצדיקים, ואין בכך משום חיסרון במידת המשפט, דְּבִשְׁלָמָא אִם הַצַּדִּיק יָמוּת עִם הָרָשָׁע אָז אֵין מִשְׁפָּט, שיהיה אדם נענש על לא עוול בכפו, אֲבָל אִם הָרָשָׁע יִחְיֶה עִם הַצַּדִּיק אָז יֵשׁ מִשְׁפָּט, כי גם זה מכלל המשפט שיינצל הרשע אף שאינו כדאי, לְפִי שֶׁלְּגַבֵּי מִדּוֹתָיו[ז] שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּתִיב (שמות לג,יט) 'וְחַנֹּתִי אֶת אֲשֶׁר אָחֹן וְרִחַמְתִּי אֶת אֲשֶׁר אֲרַחֵם', וּפֵרְשׁוּ רַז"ל (ברכות ז, א) אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ הָגוּן אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ כְּדַאי[יא], כי כן הן מדותיו לרחם גם על מי שאינו ראוי לכך, וּכְשֶׁתָּבַע אַבְרָהָם מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא ואמר לו שֶׁאֵינוֹ מִשְׁפָּט אמת לְהָמִית צַדִּיק עִם רָשָׁע, עַל כָּרְחָךְ צריך לוֹמַר שֶׁתְּבִיעָתוֹ נַמִּי הָיְתָה שֶׁאִם יֵשׁ צַדִּיקִים בסדום תגן זכותם שֶׁיִּהְיוּ נִצּוֹלִים אַף הָרְשָׁעִים, כפי משפטו ומדתו של הקב"ה לרחם גם על מי שאינו הגון, ובזכות הצדיקים יינצלו הרשעים[יב], וּלְפִי מִדָּתוֹ לנהוג רחמים במשפט תֵּרֵץ לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא - הסכים עמו ואמר לו 'אִם אֶמְצָא בִסְדֹם חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם וְכוּ' וְנָשָׂאתִי לְכָל הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם'. וְלָכֵן שַׁפִּיר קָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה 'כְּרַחֵם אָב' זֶה אַבְרָהָם,

ציונים ומקורות

'לכל המקום', [כי אם כוונתו על הצלת המקום, אין ראוי כל כך לומר 'לכל המקום'] אבל בדברי בקשתו של אברהם 'ולא תשא למקום' נראה שלא פירש כן, אלא פירש שהכוונה על המקום עצמו, וכמו שנתבאר בהערה לעיל בסמוך, ולפיכך לא הקשה רבנו אלא מתשובתו של הקב"ה ולא מדבריו של אברהם. י. שמשה רבנו ביקש לדעת מדותיו של הקב"ה וכמו שאמר (שמות לג, יג) 'הודיעני נא את דרכיך', והקב"ה השיב לו 'וחנותי את אשר אחון'. ראה רבינו בחיי (שמות לג, יג), הודיעני נא את דרכך (שם) על דרך הפשט 'דרכיך', מדותיך, כי דרכי הש"י הם מדותיו. וכן באר דוד עליו השלום (תהלים קג, ז) 'יודיע דרכיו למשה', והזכיר המדות מיד (שם, ח) 'רחום וחנון ה' ארך אפים ורב חסד'. יא. לשון הגמרא, 'וחנותי את אשר אחון' (שמות לג, יט) אף על פי שאינו הגון. 'ורחמתי את אשר ארחם' (שם) אף על פי שאינו הגון. (בביאור הדבר ראה בדברי רבינו לעיל דרוש ה). יב. ומאחר שתבע שתהיה ההנהגה לפי מידת המשפט, על כרחך היתה תביעתו לנהוג כפי משפטו של הקב"ה, ושיינצלו הרשעים בזכות

רַבִּי יְהוּדָה ׳בְּרַחֵם אָב׳ זֶה אַבְרָהָם, שֶׁתָּבַע שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְרַחֵם עֲלֵיהֶם אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם הֲגוּנִים, אִם יִמָּצְאוּ עִמָּהֶם צַדִּיקִים.

וַעֲדַיִן צָרִיךְ לְדַקְדֵּק בְּמַאי פְּלִיגִי, וּמַאי נָפְקָא מִינַּהּ אִם ׳כְּרַחֵם אָב׳ יִהְיֶה נֶאֱמַר עַל אַבְרָהָם אוֹ עַל יַעֲקֹב.

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּרַבִּי יְהוּדָה לֹא בָּעֵי לְמֵילַף מִיַּעֲקֹב, דְּשָׁאנֵי הָתָם שֶׁהַבָּנִים הָיוּ נְקִיִּים מִכָּל חֵטְא, שֶׁהֲרֵי רֻבָּם כֻּלָּם עֲדַיִן לֹא הִגִּיעוּ לְעוֹנַת חִיּוּב מִצְוֹת, דְּהַיְנוּ לִי״ג שָׁנִים, וְאִם יֵשׁ לְתָלוֹת אֵיזֶה חֵטְא אֵינוֹ אֶלָּא בְּיַעֲקֹב, כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ״י (בראשית לב, יא) לְכָךְ אֲנִי יָרֵא, שֶׁמָּא מִשֶּׁהִבְטַחְתַּנִי נִתְקַלְקַלְתִּי בְּחֵטְא וְכוּ׳, וּמִשּׁוּם הָכֵי מִן הַדִּין הָיָה לִפְנֵיהֶם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּוֵּן בְּגַחֲלָתוֹ, וְלֹא מוֹכָח מֵהָכָא דְּמִשּׁוּם רַחֲמָנוּת עָשָׂה כֵּן, וְלָכֵן הֵבִיא רְאָיָה מֵאַבְרָהָם.

אָמְנָם רַבִּי לֵוִי סְבִירָא לֵיהּ, דְּאַדְּרַבָּא דַּוְקָא מִשּׁוּם רַחֲמָנוּת עָשָׂה כֵּן לַעֲבֹר לִפְנֵיהֶם, לְפִי שֶׁהָיוּ הֵם בְּסַכָּנָה יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, וְיָלֵיף לָהּ מִדִּכְתִיב (שם פסוק יג) ׳וְזֹהוּ שֶׁאָנוּ מְבַקְּשִׁים ׳כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים׳, כְּרַחֲמָיו שֶׁל אַבְרָהָם שֶׁבִּיקֵּשׁ לְהָצִיל אֶת בָּנָיו - אַנְשֵׁי סְדוֹם הָרְשָׁעִים בִּזְכוּת הַצַּדִּיקִים. **יד.** כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַשִׁ״י (נזיר כט, ב) שֶׁקַּבָּלָה הִיא בְּיָדֵנוּ שֶׁבִּמַּעֲשֶׂה שֶׁל דִּינָה וְשָׁכַם הִיו שִׁמְעוֹן וְלֵוִי בְּנֵי י״ג, [וּמַעֲשֶׂה שֶׁכָּם אֵירַע כְּשָׁנָה וּמֶחֱצָה לְאַחַר פְּגִישָׁתוֹ שֶׁל

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

שלמד על גודל רחמנותו של אברהם ממעשה דסדום **שֶׁתָּבַע** אברהם **שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יְרַחֵם עֲלֵיהֶם אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָם הֲגוּנִים**, ויינצלו גם הרשעים **אִם יִמָּצְאוּ עִמָּהֶם צַדִּיקִים**״.

ביאור מחלוקת רבי יהודה ורבי לוי

וַעֲדַיִן צָרִיךְ לְדַקְדֵּק בדברי המדרש **בְּמַאי פְּלִיגִי רבי לוי ורבי יהודה, וּמַאי נָפְקָא מִינַּהּ אִם הפסוק ׳כְּרַחֵם אָב׳ יִהְיֶה נֶאֱמַר עַל אַבְרָהָם אוֹ עַל יַעֲקֹב.**

אברהם ריחם על סדום אף שלא היתה לו שייכות לחטאיהם

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּרַבִּי יְהוּדָה לֹא בָּעֵי לְמֵילַף מִיַּעֲקֹב, משום דסבר **דְּשָׁאנֵי הָתָם** - בבני יעקב, **שֶׁהַבָּנִים הָיוּ נְקִיִּים מִכָּל חֵטְא, שֶׁהֲרֵי רֻבָּם כֻּלָּם עֲדַיִן לֹא הִגִּיעוּ לְעוֹנַת חִיּוּב מִצְוֹת דְּהַיְנוּ לְי״ג שָׁנִים״, וְאִם יֵשׁ לְתָלוֹת אֵיזֶה חֵטְא** שמחמתו עלולים להיהרג בידי עשיו **אֵינוֹ** שייך לתלות בהם **אֶלָּא בְּיַעֲקֹב, כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַשִׁ״י** (בראשית לב, יא) שאמר יעקב להקב״ה, **לְכָךְ אֲנִי יָרֵא** מעשו אף על פי **שֶׁהִבְטַחְתַּנִי שֶׁמָּא מִשֶּׁהִבְטַחְתַּנִי נִתְקַלְקַלְתִּי בְּחֵטְא** ואיבדתי את זכות ההבטחה **וְכוּ״**. **וּמִשּׁוּם הָכֵי מִן הַדִּין הָיָה** שיעבור יעקב **לִפְנֵיהֶם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִכָּוֵּן בְּגַחֲלָתוֹ** ולא יהרגו בגללו, **וְלֹא מוֹכָח מֵהָכָא דְּמִשּׁוּם רַחֲמָנוּת עָשָׂה כֵּן, וְלָכֵן הֵבִיא רבי יהודה רְאָיָה מֵאַבְרָהָם** שביקש רחמים על סדום, אף שלא היתה לו שום שייכות בחטא שלהם ובסכנה הבאה עליהם.

יעקב הסתכן בעבור בניו אף שהסכנה לא היתה בסיבתו

אָמְנָם רַבִּי לֵוִי סְבִירָא לֵיהּ, דְּאַדְּרַבָּא דַּוְקָא מִשּׁוּם רַחֲמָנוּת עָשָׂה כֵּן לַעֲבֹר לִפְנֵיהֶם, לְפִי שֶׁהָיוּ הֵם בְּסַכָּנָה יוֹתֵר מִמֶּנּוּ, וְיָלֵיף לָהּ מִדִּכְתִיב (שם פסוק יב) ׳כִּי יָרֵא אָנֹכִי

ציונים ומקורות

הצדיקים. **יג.** וזהו שאנו מבקשים ׳כרחם אב על בנים׳, כרחמיו של אברהם שביקש להציל את בניו - אנשי סדום הרשעים בזכות הצדיקים. **יד.** כמו שכתב רש״י (נזיר כט, ב) שקבלה היא בידנו שבמעשה של דינה ושכם היו שמעון ולוי בני י״ג, [ומעשה שכם אירע כשנה ומחצה לאחר פגישתו של יעקב עם עשו, כמו שכתב רש״י (בראשית לג, יז) שבסוכות שהה יעקב שמונה עשר חדש]. **טו.** ובגמרא ברכות (ד, א) אמרו, כתיב (בראשית כח, טו) ׳והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך׳, וכתיב (שם לב, ח) ׳ויירא יעקב מאד׳, אמר שמא יגרום החטא.

יב), ׳פֶּן יָבוֹא וְהִכַּנִי אֵם עַל בָּנִים׳, דְּמַהוּ ׳אֵם עַל בָּנִים׳, אֶלָּא וַדַּאי שְׁמַע מִינַּהּ שֶׁיַּעֲקֹב הָיָה מִתְיָרֵא פֶּן יָבוֹא עֵשָׂו וְיָמִית לֵאָה וּבָנֶיהָ, לְפִי שֶׁהָעוֹלָם הָיוּ אוֹמְרִים שְׁנֵי בָּנִים יֵשׁ לָהּ לְרִבְקָה וּשְׁתֵּי בָּנוֹת יֵשׁ לוֹ לְלָבָן, הַגְּדוֹלָה לַגָּדוֹל וְהַקְּטַנָּה לַקָּטָן, וְאִם כֵּן לֵאָה הָיְתָה מְזֻמֶּנֶת לְעֵשָׂו, אֶלָּא שֶׁלֹּא נִתְרַצְּתָה בּוֹ, שֶׁהָיְתָה בּוֹכָה תָּמִיד, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ זַ״ל (בבא בתרא קכג, א) עַל ׳וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת׳ (שם כט, יז), וּבְוַדַּאי שֶׁעֵשָׂו הָיָה לוֹ כַּעַס עָמָּהּ.

וְזֶהוּ ׳פֶּן יָבוֹא וְהִכַּנִי אֵם עַל בָּנִים׳, דַּוְקָא ׳אֵם עַל בָּנִים׳, דְּהַיְנוּ לֵאָה וּבָנֶיהָ, וַאֲפִלּוּ הָכִי עָבַר לִפְנֵיהֶם, וְאָמַר, מוּטָב דְּיִגַּע בִּי וְלֹא בְּהוֹן, שְׁמַע מִינַּהּ שֶׁמְּשׁוּם רַחֲמָנוּת עָשָׂה כֵּן, וְגָדוֹל רַחֲמָנוּת זֶה מֵאוֹתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם.

וְעוֹד, שֶׁאוֹתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, לֹא הָיָה אֶלָּא לְהַצִּיל אֶת סְדוֹם מֵהָעֹנֶשׁ שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם בְּבֵית דִּין שֶׁל מַעְלָה, וְאוֹתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב הָיָה לְהַצִּיל אֶת בָּנָיו מֵרֶגְזוֹ שֶׁל עֵשָׂו, נִמְצָא שֶׁכְּשֶׁאָמַר הַכָּתוּב

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

אוֹתוֹ פֶּן יָבוֹא וְהִכַּנִי אֵם עַל בָּנִים, דְּמַהוּ ׳אֵם עַל בָּנִים׳ פתח בלשון יחיד וסיים בלשון רבים[יט], אֶלָּא וַדַּאי שְׁמַע מִינַּהּ שֶׁיַּעֲקֹב הָיָה מִתְיָרֵא פֶּן יָבוֹא עֵשָׂו וְיָמִית את לֵאָה וּבָנֶיהָ[כ], והטעם שחשש בעיקר ללאה ובניה, לְפִי שֶׁהָעוֹלָם הָיוּ אוֹמְרִים שְׁנֵי בָּנִים יֵשׁ לָהּ לְרִבְקָה והם עשו ויעקב, וּשְׁתֵּי בָּנוֹת יֵשׁ לוֹ לְלָבָן והן לאה ורחל, הַגְּדוֹלָה מזומנת לַגָּדוֹל וְהַקְּטַנָּה מזומנת לַקָּטָן, וְאִם כֵּן לֵאָה הָיְתָה מְזֻמֶּנֶת להינשא לְעֵשָׂו, אֶלָּא שֶׁלֹּא נִתְרַצְּתָה בּוֹ, שֶׁהָיְתָה מתפללת וּבוֹכָה תָּמִיד שלא תעלה בגורלו, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ זַ״ל (בבא בתרא קכג, א)[כא], עַל הפסוק (בראשית כט, יז) ׳וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת׳ מחמת דמעותיה שלא תיפול לחלקו של עשו, וּבְוַדַּאי שֶׁעֵשָׂו הָיָה לוֹ כַּעַס עָמָּהּ על שסירבה להינשא לו[כב].

וְזֶהוּ שאמר יעקב ׳פֶּן יָבוֹא וְהִכַּנִי דַּוְקָא ׳אֵם עַל בָּנִים׳, דְּהַיְנוּ לֵאָה וּבָנֶיהָ, ולא היה חושש אלא בעבורם מחמת אותה שנאה ששנא אותה עשו, וַאֲפִלּוּ הָכִי שעיקר הסכנה היה מחמתם, מכל מקום הסתכן וְעָבַר לְפְנֵיהֶם, וְאָמַר מוּטָב דְּיִגַּע בִּי וְלֹא בְּהוֹן, שְׁמַע מִינַּהּ שֶׁמְּשׁוּם רַחֲמָנוּת על בניו עָשָׂה כֵּן, להסתכן בעצמו בעבורם, וְגָדוֹל רַחֲמָנוּת זֶה שסיכן עצמו בעבור בניו, מֵאוֹתוֹ רחמנות שֶׁל אַבְרָהָם על סדום שרק התפלל עבורם אולם לא היה נזקק להסתכן למענם.

יעקב אבינו פעל הצלה מבשר ודם בעל בחירה

וְעוֹד גדולה היתה רחמנותו של יעקב מאברהם, שֶׁאוֹתוֹ רחמנות שֶׁל אַבְרָהָם לֹא הָיָה אֶלָּא לְהַצִּיל אֶת סְדוֹם מֵהָעֹנֶשׁ שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם בְּבֵית דִּין שֶׁל מַעְלָה, ועל דבר זה בניקל לפעול רחמי שמים על התחתונים[כג], וְאילו אוֹתוֹ רחמנות שֶׁל יַעֲקֹב הָיָה לְהַצִּיל אֶת בָּנָיו מֵרֶגְזוֹ שֶׁל עֵשָׂו שהוא בעל בחירה,

ציונים ומקורות

טז. ויותר ראוי לומר במטבע לשון אחד, ׳אם על בן׳, או ׳אמהות על בנים׳. **יז.** וזהו ׳אם על בנים׳, לאה על בניה. **יח.** לשון הגמרא, שהיתה שומעת על פרשת דרכים בני אדם שהיו אומרים ׳שני בנים יש לה לרבקה, שתי בנות יש לו ללבן, גדולה לגדול וקטנה לקטן׳, והיתה יושבת על פרשת דרכים ומשאלת גדול מה מעשיו, איש רע הוא מלסטם בריות, קטן מה מעשיו ׳איש תם יושב אוהלים׳, והיתה בוכה עד שנשרו ריסי עיניה. **יט.** ראה מדרש תנחומא (הישן פרשת ויצא סימן יב), אמר יעקב, בשביל הברכות היה מבקש להרגני, וכשאטול את לאה אשתו מי יודע אם יניח למחלת בת ישמעאל, ויבא עלי ויאמר לי לא דייך שלקחת בכורתי וברכתי, אלא עוד נטלת ארוסתי. **כ.** כמו שאמרו בזוהר (פרשת וישב קפה, א) אמר ראובן טב למנפל ליה לגו גובא דנחשין ועקרבין, ולא יתמסר בידא דשנאוי דלא

׳בְּרַחֵם אָב וְכוּ׳ רַחֵם ה״ וְכוּ׳, לְדַעַת רַבִּי לֵוִי, רְצוֹנוֹ לוֹמַר שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַצִּיל אֶת יְרֵאָיו אַף מִיַּד אוֹיְבֵיהֶם, שֶׁהֵם בַּעֲלֵי בְּחִירָה, שֶׁהוּא חִדּוּשׁ גָּדוֹל.

זֶרַע שִׁמְשׁוֹן הַמְבֹאָר

ודבר זה הוא קשה ביותר להציל מיד בשר ודם[כא], **נִמְצָא שֶׁבְּשָׁעָמַר הַפָּתוּב ׳כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים רַחֵם ה׳ עַל יְרֵאָיו׳, לְדַעַת רַבִּי לֵוִי רְצוֹנוֹ לוֹמַר שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַצִּיל אֶת יְרֵאָיו אַף מִיַּד אוֹיְבֵיהֶם שֶׁהֵם בַּעֲלֵי בְּחִירָה, שֶׁהוּא חִדּוּשׁ גָּדוֹל** ביותר[כב], וזהו חידושו של רבי לוי לדמות רחמי הקב״ה לרחמיו של יעקב דוקא.

ציונים ומקורות

מרחמי עליה, מכאן אמרו יפיל בר נש גרמיה לאשא או לגובא דנחשין ועקרבין, ולא יתמסר בידא דשנאוי, בגין דהכא אתר דנחשים ועקרבים אי איהו צדיקא קודשא בריך הוא ירחיש ליה ניסא. [- אמר ראובן, טוב לו ליפול לתוך בור של נחשים ועקרבים, ולא יימסר ביד שונאיו שלא ירחמו עליו, מכאן אמרו יפיל בן אדם עצמו לאש או לבור נחשים ועקרבים ולא יימסר ביד שונאיו, כי כאן במקום נחשים ועקרבים אם הוא צדיק יעשה לו הקב״ה נס].

כא. וראה **באור החיים** (פרשת וישב לז, כא), לפי שהאדם בעל בחירה ורצון ויכול להרוג מי שלא נתחייב מיתה, מה שאין כן חיות רעות לא יפגעו באדם אם לא יתחייב מיתה לשמים.

כב. וראה בדברי רבינו פרשת ויצא (אות כב) שלהיות ניצול מאדם רשע שהוא בעל בחירה צריך להיות חסיד.

מתוך ברכת
והבטחת הרב המחבר

רבנו שמשון חיים נחמני זלה"ה

בבקשתו ותחינתו

בהקדמת ספריו 'זרע שמשון' ו'תולדות שמשון'

'למען אחי רעי ותלמידי ישאו את שמי על שפתם, ועל הטוב יזכר שמי בפיהם אחר מותי, כאשר בעשר לשונות של תפילה אני מחלה פניהם, ובעל הגמול ישלם במיטב חי אריכי ומזוני טפי לגומלי חסדים טובים'.

* * *

'כאשר אני מחלה פניהם בעשר לשונות של תפילה לברור המנה היפה אשר ייטב בעיניהם בחידושים הללו, ובפרט אחרי מותי כי לימודם יהיה לי להשיב נפש ולעידון רוח ולזכות נשמתי, וצדקה תהיה להם וצדקתם תעמוד להם לאכול בעוה"ז ולשבוע בעוה"ב, ובעל הגמול ישלם בזכות זה שכר טוב לגומלי חסד של אמת במותב תלתא, בני חיי ומזוני טבי'.

* * *

'ובעל הגמול ישלם בזכות זה שכר טוב לגומלי חסד של אמת במותב תלתא, בני חיי ומזוני טבי'. **'ועיניכם תראינה בנים בני בנים כשתילי זיתים סביב לשולחנכם, חכמים ונבונים, ובתים מלאים כל טוב, גם עושר גם כבוד לא יסופו מזרעכם'.**

• מספרי רבנו שיצאו לאור על ידי 'האיגוד העולמי להפצת תורת זרע שמשון' •

לפרטים: ארץ ישראל 05271-66450 * 02-80-80-500 ארה"ב 347-496-5657

ספר
'זרע שמשון'
המנוקד

בהוצאה
מפוארת מאירת
עינים ועוד
הרבה מעלות

להשיג בכל חנויות הספרים

347-496-5657 02-80-80-500

ספר המנוקד הלימוד הוא תענוג